

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ İKTİSAT FAKÜLTESİ
MEZUNLARI CEMİYETİ
AYLIK YAYIN ORGANI

İKTİSAT DERGİSİ

EYLÜL 1975

SAYI 135

CİLT : 22

500 KURUŞ

SİFAŞ
SENTETİK İPLİK FABRİKALARI A.Ş.

ŞİRKET MERKEZİ : Sanayi Bölgesi; BURSA
Tel: 18500-18504 Büro Ata-
türk Cad. Ticaret Bankası
İş Hanı Kat 1, Tel: 14489

İSTANBUL BÜROSU : Manifaturacılar Çarşı-
sı No. 3501 — 3802,
Atatürk Bulvarı,
Unkapanı, İstanbul
Tel. 22 35 73, 27 72 53

Dikkat !

Daha evvel başka yerde basılan yazılara ücret ödenmez. Yazılarda ki fikirler yazarlara aittir. Cemiyeti ve dergiyi so-
rumlu kılmaz gönderilen yazılar basılsın veya basılmasın iade
edilmez.

Reklâm Tarifesi

Ön kapak içi	1250.— TL.
İç sahife	1000.— TL.
Arka kapak içi	1250.— TL.
Arka kapak	1500.— TL.

İKTİSAT DERGİSİ

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ İKTİSAT FAKÜLTESİ
MEZUNLARI CEMİYETİ YAYIN ORGANIDIR

İktisaden zayıf bir millet fakrû sefaletten kurtulmaz; Kuvvetli bir medeniyete, refah ve saadete kavuşamaz; İctimai ve Siyasi felâketlerden yakasını kurtaramaz.

K. ATATÜRK

CİLT : XXII

EYLÜL 1975

SAYI : 135

Fiatı : 5 T.L.

Yıllık : 60 - 6 Aylık : 30 TL.

Cemiyet Adına Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü
Nihat BATUR

İdare Yeri : Tünel Galip Dede Cad. No. 48/1

Telefon : 44 04 36 - 49 89 03 - 44 48 63

P. K. 599 Karaköy/İst.

Basıldığı yer : YENİLİK BASİMEVİ

İÇİNDEKİLER

2. Derginin Sesi ***
3. Türkiye'de Sanayileşme ve İstihdam Sorunları Prof. Dr. Nusret EKİN
20. Sanayileşmenin Neresindeyiz? Halit NARİN
28. Avrupa Mimari Mirası Yılı 1975 Kampanyası Münasebetiyle Safranbolu Mimari Değerleri ve Folkloru Haftası ve Sorunları Zeki ERGİNSU
32. (İktisat Dergisi Hukuk Postası) Sorunlar ve Çözümleri ... Av. Ali CANMAN
38. Yeni Kartellerin Gücü Ruzan YARAR

Derginin Sesi

Sevgili ve Değerli Okurlarımız

Ananevi olmasına çalıştığımız «İktisatçılar haftası»nın 2 cisinin bu sene Kurban Bayramı tatilinin 9-14 Aralık tarihleri arasına gelmesi nedeniyle 1.6 Aralık 1975 tarihine almış bulunuyoruz.

Bu haftamızda çok yönlü mevzuu olarak «1975 yılı ışığında 1976 yılına bakış» ele alınarak çok yönlü konuşmacılarla 1976 yılının görünümünü efkârı umumiyeye sunmak istiyoruz.

İstanbul Ticaret Odası salonlarında başlayacak haftamızın ilk gününde biraraya getirmeğe muvaffak olabildiğimiz takdirde İstanbul, Ankara, İzmir ve Adana Ticaret Odaları Başkanları ile mevzu ticarî yönden ele alınacak.

İkinci, üçüncü ve dördüncü günler Divan Oteli salonlarında aynı konu işveren ve işçi temsilcileri arasında; bilimsel yönden profesörler arasında ve meclislerde grubu bulunan siyasi parti başkanlarına iştiraki ile siyasi görüşler eleştirilecektir.

Son gün İstanbul Sanayi Odası salonlarında Sanayicilerimizin iştirakleri ile aynı konu Sanayicilerimizin açısından ele alınacaktır.

Tarışmaları dinleme imkânı bulamıyacak okurlarımız ve üyelerimize konuşmalar bu dergimizde makaleler halinde sunulacaktır.

2. ci İktisatçılar Haftasının başarılı olması bütün İktisatçıların başarısı olacaktır.

Bu nedenle çalışmalarınızda biz yöneticileri yalnız bırakmayınız. Yapılacak dilek ve tenkitler bizlere hatalarımızı önceden düzeltme imkanı verecektir.

Bu hafta süresince dinleyicilere müesseselerin reklâmları sunulacak, reklâm-lık eşyaları dağıtılacağından arkadaşlarımızdan bu hususda yardımlarını rica ediyoruz.

Fakültemiz hocalarıyla müştereken oluşturacağımız 2. ci İktisatçılar Haftası'nı sizlere sunmakla kıvançlı olacağız.

Sevgilerimizle
İKTİSAT DERGİSİ

Türkiye'de Sanayileşme ve istihdam Sorunları

«Her türlü sosyal adaletin, her türlü sosyal reformun ana temeli : İstihdam politikasıdır. İnsan haysiyetine uygun bir gelire, bir işe kavuşmamış bir insanın, sosyal adalete kavuşturulduğundan bahsolunamaz.»

Prof. Dr. Nusret EKİN

Konu gelişmiş ekonomilerde çok tartışılmıştır. Binlerce cilt eser vardır. Ama az gelişmiş ülkelerde istihdam sorunu zannediyoruz herkesin bildiğine nazaran çok daha bakır bir konudur, çok daha az işlenmiş, çok daha az ele alınmış bir konudur. Ve hatta kavramları, teorisi yeni yeni geliştirilmeye başlanan ve Türk ekonomik hayatına, kamu oyuna, politik hayatına maalesef daha birçok veçheleri ile daha yeni yeni girmeye başlayan bir nitelik taşımak-

tadır. Hatta o kadar ki plânlama teşkilâtı dahi konuyu bir özel bölüm konusu haline getirdiği ve Türkiye de en önemli konulardan var saydığı halde ancak 3. cü plan döneminde rasyonel ve ilmi yaklaşımlarla getirebilmiştir. Gerçekten gelişen ekonomilerde istihdam sorunları çok az bilinen çok az araştırması yapılmış, çok az tartışılmış çok bâkir ve çok heyecan verici bir konudur. Ben elden geldiği ölçüde bunu yansıtmaya çalışacağım. Türk fikir hayatının bu

konuda bildiği şudur; herkesin ağzına bir gizli işsizlik lafı, kavramı takılmış, Politikacısından bakanına, hatta üniversitelerdeki eğitiminden, gazete sütunlarındaki makalelere kadar Türkiye de 8-10 milyon gizli işsizlik vardır. Önemlidir istihdam sorunları. Bunların ötesinde bu istihdam sorunları aradan aşağı yukarı 10 yıldan fazla bir plânlı dönemin geçmiş olmasına rağmen henüz açıklığa kavuşturulamamıştır. Ben gerçekten bu karmaşık ve kanımca heyecan verici bakir konunun sadece belli başlı bazı özelliklerine bir nebze değinmek istiyorum. İkinci kısmında bu konuyu sanayileşme ile ilgili ilişkiler içinde ele almak istiyorum.

Şimdi birinci olarak üzerinde durmak istediğim husus, şu; istihdam konusu nedenli önemli bir sorun, ekonomik ve sosyal yönden üzerinde hiç durmuyorum. çünkü dergimizin okuyucularının standartları istihdam konusunun önemini ekonomik ve sosyal yönden idrak edecek seviyededir. Bu konuda bir açıklama yapmayı fazla addediyorum. Yalnız açıklamadan ziyade değinmek istediğim bir nokta var aktüalitesi büyük bir hızla tekrar ortaya çıkan bir sorun aynı zamanda. Bu sadece az gelişmiş ülkeler yönünden değil, bilindiği gibi 2 -3 sene evvel özellikle

2. nci dünya harbinden bu yana istihdam sorunları az gelişmiş ülkelere kayan bir nitelik taşıyordu. Gelişmiş ekonomilerdeki istihdam sorunu ters bir sorun olarak ortaya çıkıyordu. Bir nevi iş açıkları sorunu olarak ortaya çıkıyordu. Meselâ bir Almanya emek piyasasında bir işsize 8-10 açık işyerinin düştüğü bir ekonomide istihdam sorunlarının tamamen tersine istihdam açıkları niteliğini taşıyordu. Fakat günümüzde ortaya çıkan yeni koşullar, yeni dinamik şartlar bu ekonomilerde de istihdam sorunlarını üzerinde durulur ve tartışılır konular haline tekrar getirmiştir.

Türkiye yönünden bu üç çarpanla ortaya çıkan bir önem taşıyor. 3 çarpanla. Birinci çarpan Türkiye nin kendi iç dinamiğinden doğan istihdam sorunları var. Almanya ya her sene 400 bin insan yollarken çıkan sorunları var. Bu konuda 2. nci boyut Almanya dan hersene 50 bin insan veya 100 bin insan dönerken ve kendisinin iç dinamiğinde her sene bir milyon nüfusun arttığı emek piyasasına her yıl 500 bin gencin istihdam talebi ile çıktığı bir dinamik içinde. Nihayet 3 cü boyut, Her yıl 100 bin düşürmek suretiyle planlamada yanlış olarak yaptığı bir istihdam analizini her sene bu gün 100 bin ilâve etmek suretiyle yapma so-

runudur. Ve bütün bu sorunların tartışması içinde her yıl 400 bin insanı emek piyasalarından çeken bir emme basma tulumba sisteminin, gene her yıl Türkiye ekonomisine bir Milyar \$ pompaladığı ve dolayısıyla ekonomik yönden altın vakarın istihdam tazziğinin azalıp para imkanlarının arttığı altın markanın işlediği bir ekonomide markanın tersine tutulduğu bir yeni yeni dinamiğe geniş dönemindeyiz.

Bir iki teorik soruna ilk önce değinmek istiyorum. Şimdi bir defa modern kavramlarda az gelişmiş ülkelerde biz işsizliği gelişmiş ekonomilerin kullandığından farklı anlamda insan gücü kaybı olarak değerlendiriyoruz. İnsan kaynaklarının israfı olarak değerlendiriyoruz. Bu değerlendiriş eğer bir endüstri ekonomisi bahis konusu ise, klasik bir işsizlikle ifade edildiği zaman anlamlı ve doğrudur. Ama az gelişmiş bir ekonomide insan kayıpları insan gücü israfı ve kayıpları hemen hemen hiç bir zaman istihdam zıddı olan işsizlik statüsü içinde ortaya çıkmamaktadır. Bizim klâsik işsizlik kavramımız çalışma, çalışmama istihdamda olma işsiz olma gibi bir iklem içindedir. İşsizlik dediğimiz zaman daima çalışma halinde olan bir insanın işinden atılması, çalışma olanaklarını kaybetmesi anlamını anlıyorduk. Bu bize ta 1929 dan kalma bir imajdı.

İşsizlik nedir? İşsizliğin büyüklüğü nedir? sorunları hep bu şekilde yanıltıcı bir nitelik taşıyordu. Halbuki günümüzde biz diyoruz ki, bir insan çalışırken de işsiz olabilir. Ve o zaman yeni bir kavrama geliyoruz. İşte işsizlik, istihdam da işsizlik, bir insanın çalışırken işsiz olması. Bir şahsa soruyoruz çalışıyormusun? Evet, günde sabahın 8 inden akşamın 18 ine kadar 10 saat çalışıyorum. Kanter içinde çalışıyorum. Bir takım analizler yapıyoruz hayır sen işsizsin diyoruz. Modern kavramlarda böyle bir noktaya gelmek zorunluluğu var.

Biz bir takım yeni modellere bir takım yeni tahlillere bir takım yeni analizlere muhtacız. Çalışan insanları analiz etmeliyiz. Niye 15 Milyon çalışır gözüküyor da yumruk kadar bir MG. üretiyor. İki si arasında çok kuvvetli bir ilişki var. Üreten ve üretilen arasında, üretilenin hacmini tayin eden faktörler üretenlerin niteliğinden doğuyor. O halde biz bir işsizlik analizi yapmıyoruz. Ne analizi yapıyoruz? Bir istihdam analizi. Yani çalışanları tetkik etmeye başlıyoruz. İşte az gelişmiş ekonomilerde işsizlik sorununa yaklaşmanın, en güç en çapraşık en karmaşık sorunları bu noktada toplanmaktadır. Çalışanlar içinde işsizleri bulup çıkar sorunu. Çalışanlar içinde işsizlik sıfatını belirli şahıslara verebilmek için iki özellik arıyo-

ruz. Birinci özellikle zaman itibari ile bir kayıp olup olmadığına bakıyoruz. Ama bu zaman itibari ile kayıp kısmı süreli istihdamla da olabilir. «ful-time) diye Türkçe'ye de geçti maalesef; bu kısmı süreli istihdamla da olabilir. Veya mevsimlik istihdamla da olabilir. Veya bu kayıp kapasite kaybı şeklinde de olabilir. Meselâ bir iktisatçı kalkar dükkanı işletiyorsa bir coğrafyacı Bankada çalışıyorsa buna sen işsizsin diyoruz. Yani bir insana zaman ve üretkenlik itibariyle kapasitesini kullanmadığı zaman ona işsiz sıfatını veriyoruz. Yoksa onun bir işte çalışması bir kriter olarak ele alınamıyor.

İşsizliği tesbiti düşünelim. Bunun terkibi işsizlik sigortası olan emek piyasalarının organize olduğu ve istihdamın ücretli istihdam olduğu bir ekonomik bünyede ve üretim ve tüketimin piyasa ekonomileri yapıldığı bir bünyede işsizliği tesbit etmek fevkalade kolay bir hadisedir. Fakat aile üretiminin tarım kesiminin yaygın olduğu ve işsizlik sigortasının mevcut olmadığı bir ekonomide işsizleri tesbit nasıl mümkün olacaktır. Bir defa akla şu sorun geliyor,

İşsizlik sigortasının olmadığı bir yerde bir insan nasıl işsiz olabilir. Bir insanın işsizlik sigortası

nın olmadığı yerde endüstri toplumu anlamında işsiz olabilmesi için milyoner olması lazım. Üç öğün yemek yiyen bir insan kendisini işsizlik anında finanse edecek bir kurum, örgüt olmazsa nasıl ben işsizim diyebilir. Tabiatıyla o hayatın idame ettirmek için istihdamın bir noktasına sıkışacaktır. İstihdamın bir noktasına girmeğe çalışacaktır. Ama bu istihdama sıkışma bu istihdama dahil olmaya çalışma eğer bir üretim artışı meydana getirmiyorsa, eğer MG'e bir ilâve yapmıyorsa o zaman bizim hünerimiz iktisatçı olarak veya sosyal siyasetçi olarak o ilâve yapmıyan şahısları ayıklamak bulmak ve bu fazla kapasite oranında o ülke de bir kaynak israfı olduğunu söylemektir. Buna isterseniz işsiz deyin, isterseniz işgücü fazlası deyiniz.

İşte bu gelişme trendi içinde, işsizlikte Özellikle az gelişmiş ülkeler açısından 3 aşama kaydedilmiştir. Birinci aşamada endüstri toplumlarının etkisinde kalınarak işsizlik istihdamın ciddi ile ifade edilmiştir. Çalışmak, çalışmamak anlamına kullanılmıştır. Sonra bunda hataya düşüldüğü farkedilmiştir. Bu kavramları kullandığımız zaman Hindistan da işsizlik İngiltere den az, Pakistanda işsizlik Almanya dan az. Demekki kavramlar

istihdamın ciddi anlamında kullanılmış kavramlar bize hadiseyi açıklayamıyor. John Robinson la başlayan daha sonra Lokse ile geliştirilen sadece isimleri ile sıralıyacağım İtalyan müellifi Labini'nin Ti-Şie-Çien diye bir Çinli müellifin gayet ilgi çekici yaklaşımları mevcuttur. Arthur Levis'in biraz kilâsikleşmiş emek fazlası teorileri ile günümüzde geliştirdiği yaklaşımlar, Schultrun Hindistan da yapmış olduğu çok ilgi çekici araştırmalar vardır. Meselâ grip salgını ile gizli işsizlik ölçme gibi. 400 milyon bir memlekette nasıl bir istihdam analizi yapılır sizler de takdir edersiniz. Birçok hallerde nüfusun miktarı bilinmiyor bazı ülkelerde veya romanları olan Paule Buck'un kocası Çin de büyük elçi iken iktisatçı olarak yaptığı, Çin köylerinde bir takım araştırmalar. Ravice ve Pegin in günümüzde modern teorileri çukklas, fazla emek arzı teorileri H. Lebinş-tagnin gizli işsizlik teorileri, karıkoca Lavaretti'lerin yaklaşımı çok ilgi çekicidir. Latin Amerika için yaptıkları yaklaşımlar. Mısırlı iktisatçı Korner gizli işsizlik kavramına şiddetle karşı çıkıyor yok böyle birşey diyor. Aynı şey Schulz da var. Bir takım akademik tartışmalar. Nihayet D. Wariner diye bir İngiliz kadının çok çok ilgi çekici olarak komşu Ülkelerimizde

yaptığı bir takım araştırmalar. Nokse nin sizler tarafından bilinen ve kullandığı gelişme modelleri. Mujundar'ın Hindistan da yaptığı bir takım araştırmalar ve Nihayet Yunanistan da Türk plan modellini de etkilemiş olan Pepilemis ve Yotopulos'un araştırmaları. Türkiye'ye model olmuş Rosinştayn Vodin İtalya Güney İtalya araştırmaları bu gizli işsizlik konusunda bir takım yaklaşımları göstermektedir. Bu adını ettiğim şahıslar iktisat literatüründe klasikleşmişlerdir. Bir takım yeni yaklaşımlar getirmişlerdir. Konu o kadar bakir dir ve o kadar heyecan vericidir ki herkes kendine göre bir kavram çıkarmış, bir model geliştirmiş ve ölçme konusunda bir takım modeller kullanmıştır. Gizli işsizlik kavramı sonra terk edilmiştir. Terkedilmesinin sebebi sorunu açıklamaya yetmiyordu ve zanediyorum iktisat eğitiminde de gizli işsizliği süratle terk etmemiz gereği ortaya çıkmaktadır.

Nerkse de özellikle gizli işsizlik kavramında kaldırılabilirlik var. Fakat bakıyoruz günümüzde her fazlalık kaldırılabilir bir fazlalık değildir. Fazlalık ölçülebiliyor ölçülmektedir. Fakat kaldırılabilirliği konusunda çok ciddi şüpheler var. Bir örnek vereyim : Türk tarımında 10 milyon insan çalışıyor. Biz bunun % 40 fazla olduğunu tesbit e-

diyoruz. Fakat bu hiçbir zaman 10 milyonun 6 milyona indirmesi anlamına maalesef gelemiyor. Ve böylece fazlalık ve fazlalığın kaldırılabilirliği konusu iktisat literatüründe tartışma konusu olmaya başlıyor ve gizli işsizlik bizim analizlerimize, derdimize deva olma vasfını kaybediyor. Bunun yerine gene bu saydığım müellifler gibi uzun uzun saymayacağım en azından bir 50 tane kavram çıkıyor. Gizli işsizlikten sonra. Bunların bir kısmını da biz uydurduk, tutarmı bilmiyoruz. Meselâ eksik istihdam var en yaygın sosyal eksik istihdam var. Bu bir ülkede düğünler, bayramlar karnavallar oluşunu açıklayan çifte eksik istihdam var. Gizli eksik istihdam var. İstikrarsız eksik istihdam var mesela Prof. Labini bir ülkede belirli bir gelirin altında olanı hepsini otomotikman işsiz kabul ediyor. Kendine göre bir üretkenlik var sayımından hareketle. Gelişmeden doğan işsizlik var. Predoksal bir durumda var ülke geliştikçe işsizlik artıyor. İşsizlik azalacağı yerde ülke sanayileştikçe ve geliştikçe işsizlik miktarında hem nisbi hem mutlak olarak artışlar ortaya çıkıyor. Böylece kavramlarda teorilerde ve tartışmalarda yeni bir takım boyutlar yeni bir takım alanlar doğmuş bulunmaktadır.

İkinci olarak; Gelişme sana-

yileşme süreci ile işsizlik gittikçe önemi artan bir sorun haline geliyor. Buna gelişmeden doğan veya potansiyel işsizlik denilmektedir ve bu kavramlar günümüzde kullanılmaya başlanmış bulunmaktadır.

Gelişen ülkelerin planlamacılarının en ciddi sıkıştırılan köşe başı bu sorundur. Acaba gelir arttırmaya ve istihdam arttırmaya yönelik bir model tercihinin de hangisine yönelik bir davranış içine girelim? Yani kalkınma planlarımızı ve kalkınma modellerimizi gelir arttırmağa yönelik mi yoksa istihdam arttırmağa yönelik mi modeller içinde düzenliyelem? Gelir arttırmağa yönelik modeller şehirleşme, modern teknoloji sanayileşme ve tarımın modernleşmesi iki sektörün de bir anda modernleşmesi varsayımına dayanan bir modeldir. Bizim halen tatbik edilen plan modeli de gelire yönelik bir plan modelidir. Şimdi bu plan modeli içinde paradoksal olarak hemen hemen Asya ve Afrikanın ve Latin Amerika'nın bütün ülkelerinde gelişme hızları arttıkça işsizlik oranları büyümektedir. Zambiya % 18 gelişme hızı, Venezüella gelişme hızı % 20 Nijerya, Libya, Abudabi şeyhlikleri ve bu arada İran vs. çok hızlı MG.leri artan ve fakat bunun yanında işsizliği de büyük bir süratle sıçramalı olarak artan bir takım ülkelerdir.

Şimdi birinci sorun ki Türkiye de zannediyorum çok az tartışılıp çok azda yuvarlatılan bir sorun var. Tarım da modernleşme, tarımda ileri teknolojilere geçiş rasyonalizasyon, teknoloji olarak bahsetmeyelim. Tarımın modernleşmesi acaba bize daha fazla istihdam mı, daha dar bir istihdam mı getirecektir. Kimse bilmiyor. Bizim plan modelimiz biliyorsunuz tarım istihdamını doldurmak üstünü, kremasını mütemadiyen başka sektörlerle aktarma esasına dayalı bir modeldir. Prof Harbison ki konumuzun açıklanmasında büyük katkıları olan bir yazardır. Burada sorunu biraz değişik bir nitelikte tarım-Sanayi dengesinde aramaktadır. Gelişen ekonomilerin modernleşmesi yüzünden işsizlik gelişme ile birlikte büyük bir süratle artmaktadır. Modernleşme kafi derece yayılmamaktadır. Bu ekonomilerde tarım da geliştirilmelidir. Tarım sektöründeki gelişme ham madde sağlayarak açlıklara ve kıtlıklara mani olacaktır ve dış ticaret tazziklerini azaltacaktır. v. s konular. Bir takım müellifler dikkatlerini tarım ve sanayi arasında dağılmasından istihdam politikaları açısından ciddi endişe etmektedirler. Ve Sanayileşmenin sürükleyici sektör olarak ele alınmasını ve bütün gayretlerin bu sektöre teksif edilmesini istemektedirler. Böyle bir model, sanayiye

dönük bir model ele alındığında ise geleneksel modern sektör arasındaki uçurum büyümektedir. Modernleşme gerçekten kafi süratle yayılmamaktadır. Modern sektördeki yaşantı tam bir ikili sisteme doğru büyük bir süratle gelişmekte ücret farkları, Arthud Levis'in de işaret ettiği gibi geleneksel ve modern sektörler arasında 5 Miline çıkmaktadır. Sendikacılık ve toplu pazarlık modern sosyal güvenlik örgütleri şehir alt yatırımları ve sağlık hizmetleri, eğitim imkanları ile geleneksel ve modern sektörler arasındaki ikilik büyümektedir. Bu büyüme iki sonuç doğurmaktadır. Bir yandan dengesiz gelişme ortaya çıkarken diğer yandan şehirler daha cazip hale girmekte ve şehirleşme hızlanmaktadır. Gelişen bir ekonomide şehirleşme meselesini modele dahil etmeden hiç bir analiz yapmağa imkan yoktur. Bütün modelin dinamiği şehirleşmede toplanmaktadır. Yapılan hesapta her doğan doğduğu yerde kalsa Türkiye de şehirlerde işsizlik olmaz işgücü açıkları olur. Bütün hadiseyi dinamik kılan faktörler şehirleşmede kendini ortaya koymaktadır. Bu şehirleşme konusunda da birtakım analizler var onlara da fazla girmek istemiyorum. Meselâ Todora'nın bir analizi var ki bu konuya çok ilgi çekici bir boyut kazandırmıştır. Todora'ya göre aslında şe-

hirleşme şehirlerdeki ücret artışının bir fonksiyonu değil şehirlerde iş bulma ümidinin bir fonksiyonudur. Buna sayısız itirazlar var. Yeni bir takım matematiksel metodlar ve analizler var. Fakat vaka şu ki; şehirleşmeyi etkileyen faktörleri bir tarafa bırakıyorum, buna ait benim de şahsı görüşlerim var. Teoride de bir takım açıklamalar var. Fakat vaka şehirleşmenin gelişmeden daha süratli ceryan ettiği noktasında ortaya çıkmaktadır. Hemen hemen bütün ülkelerde **gelişme halindeki bütün** ülkelerde sosyal gelişmenin en **bariz özeliği şehirleşmenin sanayileşmeden daha hızlı oluşudur.** Şehirleşme nasıl kendi iç dinamiği içinde mesken yönünden bir adam ilk yatacağı bir yere kavuşmak mecburiyetindedir, nasıl bir gece kondu sorunu gibi pragmatik, kendine özgü bir hal çaresi buluyorsa. İstihdamda da aynı kendine özgü hal çaresini bulmaktadır. Endüstri istihdamı tarım kesimi gibi extra insanlara müsait bir kesim değildir. Sanayi kesimi belirli müesseselerle örgütlenmiştir. Amacınızın oğlunun alıp ertesi günü fabrikaya götüremezsiniz. O da bir kenarından süpürsün 3-5 lira verin diye bir tarım daha tarlaya götürülme gibi bir fabrikaya veya modern sektör istihdama sokamazsınız. O zaman modern sektöre uçan bu grupların toplu gecekondur.

da kendi evlerini yapmaları gibi istihdamlarını da kendileri yapmaları gereği ortaya çıkıyor. Buna kendi bulduğu istihdam gecekondur istihdam gibi kendi bulduğu istihdam diye bir kavram yakıştırmak belki mümkündür. Sanayi sektörü bütün iktisat tarihi boyunca daima iten bir sektör olmuştur. Uzaklaştıran bir sektör olmuştur. 1800 lerde tekstil sanayinde çalışanlarla bugün İngiltere de tekstil **sanayiinde** çalışanlar arasında **miktar itibarıyla** bir fark yok. Türkiye de de istatistiklere bakıldığında 1935 de 400 bin insan hafif sanayilerde çalışırken bu gün ise 500 bin insan çalışıyor. Üretim belki 10 kat artmıştır. Sanayiden bu noktada fazla hayır yok. O halde kayış mütemediyen hizmet sektörlerine olmaktadır. Ve burada sağlıksız istihdam tipleri üretime etki yapmayan aldatici istihdam tipleri gelişmektedir. İşportacılık, seyyar satıcılık, esnafılık ve vetiresi başlamaktadır.

Şimdi bu istihdam tiplerinin MG'e katkısının olduğu çok şüphelidir ve suni istihdam genişlemesi beraberinde hiç bir MG artışı getirmemekte ve adeta da para doğurur gibi istihdam büyüdüğü halde MG. artmamaktadır. İş gücünün gelişme dinamiği içinde, gelişme süresi içinde ne gibi sektörler arası değişmelere tabi tutul-

duğu konusu da çok analiz edilmiş, çok tartışılmış bir konudur.

Gene bir rafine bir analiz yapma imkanı olmadığı için şu tüketim toplumu veya endüstri ötesi toplum içinde hizmet sektörlerindeki bu büyüme ile az gelişmiş ülkelerde bu supliksiz istihdamın hizmet sektörlerindeki büyümesi arasındaki ilişkileri, benzerlikleri ve ayrılıkları açıklama olanağımız yok. Ama şu vakayı görüyoruz ki, **gelişme halindeki ülkelerde toplu gelişmiş ülkeler gibi kötü bir taklit yaparcasına endüstri ülkelerindeki istihdam büyümeden veya belirli bir aşama noktasına varmadan hizmet sektörlerinde sağlıksız istihdam tipleri büyük bir süratle genişlemektedir.** Ama bu genişleme belki bir endüstri ötesi toplumda bir kadının kuaföre gitmesiyle belirlenirken az gelişmiş bir ülkede bir adamın tombalacılık yapmasıyla belirlenmektedir. Hizmet sektörlerinin niteliğinde niteliğinde yaptığımız analizde bu sağlıksız istihdamın nedenli prodüktiv olmıyan veya MG. e katkı yapmıyan bir istihdam şekli olduğunu bize göstermektedir. Endüstri sektörünün istihdam etme kapasitelerini hudutlıyan bir takım faktörler vardır. Bu faktörlere de girmek istemiyorum endüstri ilişkileri sisteminin patolojik bir hale girmesi sağlıksız bir halde gelişmesi en-

düstri işçiliğinin belki bir ölçüde maliyet sorunu haline gelmesi

Türkiye de böyle bir noktaya geldiğine inanmıyorum. Fakat teknoloji tercih etme noktasına birçok ülkeler gelebilir. Veya emek yoğun makinaları bulmakta güçlükler var; bugün gidip İngiltere de 1938 model tekstil makinası bulamazsınız, bulsanız bile bunun yedek parça sorunu çok zor. Her sene yatırım modern teknolojiyle geliyor. Nitekim bunun örnekleri olmuştur. Araplar petrol rafinerileri kurarken milyarlık yatırımlar yapıyor. Petro Kimya tesisleri 3 tane insana iş buluyor biraz istihdam insan sokabiliyoruz diye yatırımcı firmalara müracaat etmişlerdir. Fakat teknolojinin yapısı özellikle kimya sanayiinde işin üretim süreci içine insan sokmağa elverişli değildir. Mısır Asuan örneğinde bunu göstermiştir. Teknolojinin kendine özgü mantığı var. Oraya insan sokamazsınız. Oraya behamahal makina gerektirir. Çünkü oraya insan soktuğunuz zaman üretim düşer, kalite düşer, üretim gecikir, maliyetler artar, ihracat olanakları azalır. Ve nihayet ücretten fedakarlık yapmak icabeder. Halbuki birçok hallerde ücret seviyelerini düşürmek olanakları da çok kısıtlıdır. Bu tip sanayileşmeye reaksiyon gösteren liderler olmuştur. Mesela Gandhi elinde çıkırıkla bir sanayileşme sembolü olmuştur. O Gan-

dinin çıkışının altında yatan aslında istihdam endişesi bir sosyal sorun da yatmaktadır. Fakat bütün bu tartışmalar bir tarafa, ekonomik gelişmeyi ileri bir sanayileşmeye ileri bir teknolojiyle bir noktaya ulaştırılabilir. Geliştirilen modellerin hemen hepsinde bizim plan modelimizde dahil olmak üzere şehirleşme ana bir varsayım sanayileşme ana varsayımdır. İleri bir teknoloji ana varsayım olarak ele alınmıştır. Böylece Gelir artırmaya yönelik modeller yaygın bir uygulama günümüzde başlamıştır. Burada ana düşünce şudur. Gelişme halindeki bir ekonomi artık kuyruğundan değil yularından yakalanmalıdır. Yularından yakalanmanın en emin yolu gelire dönük kalkınma modelleri seçmektir. Gelire dönük kalkınma modelleri çok kısa zaman süreci içinde ekonomiyi hızlandırdığından ekonominin daha ileri seviyelerde ve daha büyük bir suretle kalkınmasına kısa devrelerde istihdam sorunlarına hal çareleri getirilmese de uzun dönemlerde istihdam sorunlarına daha köklü şekiller getireceğine inanmaktayım. Gelişme halindeki ülkelerde aslında çok şey artıyor. Gelişme dediğimize göre fakat bizim konumuz yönünden 5 önemli şey artıyor. Analiz açısından bir tanesi nüfus artışı, ikincisi işgücü artışı 3. ncüsü istihdam artışı 4.

ncüsü prodüktif istihdam artışı ki, bu kavramın ne olduğunu maalesef açıklama olanaklarımız çok sınırlı, nihayet 5.ncisi GSMH artıyor. Biz diyoruz ki bu 5 artan şey içinde en hızlı prodüktif istihdamın GSMH yi artıralım nüfus kendi dinamiği içinde artıyor yapılan analizler bize nüfus artışı kadar işgücü artışı olduğunu gösteriyor belki 25 ülkenin plan modelleri var elimizde, kalkınma hızları var, nüfus artış oraları var işgücü artış oranları var, Fakat bu nüfus, işgücü artışı yanında istihdam artışının biraz daha zayıf halinde prodüktif istihdam artışının çok hudutlu olduğunu görüyoruz iktisat tarihine sosyal tarihe baktığımız zaman 19. ncu Asırda yapılan analizler var 19 ncu asırda MG artışı kadar istihdam artışı olduğu kaydedilmiştir. Daha sonra yine burada teferuatına girmek istemediğim faktörlerle MG İstihdam ilişkisi yarıya düşmüştür. Bu ilişkiyi bir de nüfusu çok azaltan İngiltere'nin veya Batının Sanayileşme süreci içinde değerlendirdiğiniz zaman sanayileşmenin büyük bir süratle ekonominin nüfus yapısını değiştirdiğini ve ekonomide çalışanların içinde prodüktif istihdam çok büyük bir süratle yayıldığını ve genişlediğini gayet açık bir şekilde görebiliriz. Böylece adeta sanayileşme meslekleri yukarıya doğru gitme süreci

olarak işlemiştir. Müttemadiyen mesleklerin vasıflarını arttırmıştır. İnsan gücü taleplerini sanayileşmekten doğan talepler, mesleklerin kalitesini, üretkenliğini müttemadiyen arttırmıştır. Halbuki az gelişmiş ülkelerde bu mekanizma iyi işlemiştir müddetçe mesleklerde aşağıya doğru bir kayış başlamıştır. Bir iktisatçı bakkal işletirse onun MG ilâvesi 100 olurken bu 30 a düşecektir. Aynı vetire iş gücü açıklarından Almanya da ortaya çıkmıştır. Yabancı işgücü açıkları Alman işgücü açıklarını daima yukarıya doğru tırmandırmıştır. Ve böylece üretkenlik işçi başına düşen kapital oranları büyük süratle artmış bulunmaktadır. Günümüzde bu konuda yapılmış çok araştırmalar var. Bunlardan en önemlisine değineceğim.

Meselâ Latin Amerika da yapılan araştırmalarda 12 senelik devre zarfından imalât sanayiinde üretim 3 misli arttığı halde istihdam sadece % 50 artmıştır. Böylece üretim istihdam ilişkisi ona bir oran vermiştir. Biz buna iktisatçı olarak verimliliğin artışı diyoruz. Ve istihdamcı olarak da iktisatçı hislerimize sosyal siyaset hislerimiz arasında bir çelişkinin ve çatışmanın içine de düşüyoruz. Ve bu verimlilik artışından biraz umacı gibi korkmaya kaçmaya başlı-

yoruz. Verimlilik artışı bir ölçüde bütün olayların emek üzerinde olumsuz sonuçlar vermesi niteliğini doğuruyor. Bir de işin içine verimlilik artışı giriyor. Ve verimlilik te bir ekonominin gayesi haline giriyor ve planlamada da var. Müesseselerin resmi örgütleri de var şimdi bir yandan sanayileşme hedefleri bir yandan verimliliğe dönük hedefler ve bir yandan da istihdama dönük hedefler mevcuttur. Gelişen ülkelerde teknolojinin yapısına bağlı olmak üzere istihdam üretim ilişkilerinin 1/4, 1/3 1/2 ve 1/1 olduğu vak'asını bize göstermiştir. Yani MG yi bir oranında veya endüstriyel üretimi bir oranında arttırdığınız zaman sanayiî istihdam ancak, bir oranında artabilmektedir. En iyi model 1/1 dir. Ve bu biraz da belki planlamacıların bir ölçüde kandırmacısı olarak görülmektedir.

Baktığımız bütün plânlarda bu oran 1/1 dir. Başabaş olarak gösterilmiştir. Yani MG % 7 artıyorsa 1 ülkede istihdam % 7 artıyor demektir, Bristol Üniversitesinde bu konuda yapılan bir araştırma da gelişen endüstri ülkeleride dahil olarak hepsi birden istihdam üretim ilişkisinin bir bölü üç (1/3) olduğunu göstermiştir. Amerikada yapılmış bir takım araştırmalar var diğer ülkelerde yapılmış araştı-

malar var. Afrika ülkelerinde mesela, Tanzanya, Uganda, Zambiya, Kenya ve Malabi de yapılan hesaplar modern sektörde orta ve büyük işletmelerde üretimin hızla artmasına mukabil istihdamın gittikçe daraldığını göstermiştir. Kolombiya da ve Nijerya da da aynı nitelikte sonuçlar elde edilmiştir. Böylece **sanayileşme hızının artması gelişme hızının artması paradoksal olarak istihdamın da artması anlamına gelmekte ve gelişme, ekonomistlerini planlamacılarını gerçekten büyük bir açmaz içinde bırakmaktadır.**

Aynı sorunu bizim planlama teşkilatımızda da görüyoruz. Öyle bir plan düşünün ki sanayileşme ve kalkınmayla işsizliğin arttığını varsaymıştı. Hem mutlak olarak hem nisbi olarak, yani anayasa mahkemesine verilse plan yerindedir. Hem sosyal Devlet, istihdama dönük hedefler, sosyal adalet ülkeleri hem de öyle bir plan mevcuttur ki içinde işsizliğin hem mutlak hem nisbi olarak arttığı planın vazgeçilmez bir varsayım olarak kabul edilmiştir. Buradaki işsizlik kavramlarını yanlış olarak kullanarak veya kullandığımızı hatırlatıyorum. Daha verimli açıklamalarım içinde bazı müellifler daha değişik olarak bir ülkede nüfus artışını izah edebilecek sanayileş-

me hızlarını hesap etmişlerdir. Bunlardan özellikle Paris ve Pekin in ilgi çekici bir modeli var. Bir, iki noktasına değineceğim. **Nüfus artışının % 3 olduğu bir ülkede ki Türkiye bu modele çok uyuyor; sadece nüfus artışından doğan işgücünün mas edebilecek asgari sanayileşme gayreti % 22 olmalıdır.** Bunu ekonometrik yoluyla hesaplıyor, eğer bu ülkede 5 yıl zarfında bu soruna çare bulmak istiyorsa, eğer 100 senede bulmak istiyorsa yüz senede bu fazlalığı bertaraf etmeği düşünüyorsa; nüfus artışı % 3 olan bir ülkenin sanayileşme hızı % 5 olmalıdır.

Bizim % 10 a yaklaşan sanayileşme hızımız 25 yıllık bir modeli ortaya koyuyor. Bu karşıdaki tabloda her nüfus artış basamağı için ön görülecek sanayileşme devrelerini de kendisi ayrı ayrı hesaplamış bulunmaktadır.

Şimdi sanayileşme istihdam ilişkisini incelerken az gelişmiş ülkenin bir de yapısal özelliklerine bakmamız lâzım. Bir defa bu ülkelerde nüfusun sadece % 20-30 ve % 35 i faaldir. Üretkendir. Üretken ve tüketen nüfus toplam nüfusunun sadece % 30 unu teşkil etmektedir. % 70 i hiçbir üretim faaliyetine katılmadığı halde sadece

tüketimde bulunan nüfustur. Bu % 30-35 olan işgücü yüzde yüz kabul edersek bunun da sadece % 5 ile 10 u sanayidedir. Böylece toplam ülke nüfusuna oranlarsanız % 2 si ve 3 ü sanayi kolundadır. Bunların sadece 1/4 ü modern sektördedir. Modern sektörün içinde de çok büyük ağırlığı hizmet sektörlerinin maalesef üretken olmayan hizmet sektörlerinin işgâl ettiği bilinmektedir. Biz üretken prodüktif istihdamı arıyoruz. Çünkü bunların gerçekten istihdamda olduklarını diğerlerinin işsizlik kavramlarının tariflerine göre daima ele alınabilecek konu olduğu varsayımından hareketle bu prodüktif istihdamı bulmaya yöneldiğimiz zaman modern terimde çalışanların sadece % 20 sini imalat sanayiinde değil, madencilik ulaşım ve geniş manada üretken olabilecek sektörlerde bulunduğunu görüyoruz. Böylece çok geniş bir çalışmaları grubunun neden çok küçük bir MG. üretebildiğini böylece işgücü analizleriyle ortaya koyabiliyoruz.

Hizmet sektörlerinin hele modern sektörün en önemli istihdam kaynağı bu ülkelerde ve Türkiyede Devlet hizmetleridir. Öğretmenler Kamu istihdamı içinde başköşeyi işgal etmektedirler. En geniş istihdam kaynağıdır. Kamu kesiminde bulunanların yarısı öğretmendir.

Birçok ülkelerde imalat sanayiinde azdır. çalışanların miktarı öğretmenlerden azdır. Türkiye bu noktayı geçmiş bulunuyor. Böylece eğitim imalat sektörü arasındaki denge-sizliklerin prodüktif istihdam olanaklarının kısıtlı oluşunu aydın işsizliği ve beyin gücü gibi bir takım sorunları da ortaya çıkardığını görüyoruz. Beyin gücüne tâbi olan meslekler özel birtakım mesleklerdir. Meslek itibariyle vasıfları uluslararası piyasalara arz edilebilecek mesleklerdir. Doktorluk Mühendislik gibi. Maalesef iktisatçılar için böyle bir Uluslararası bir meslek niteliği mevcut değil. Belki yerli şeyleri pek fazla tedrisattağimizden ama Uluslararası piyasalara arz edilebilecek bazı meslek anlattığımızdan öğretimde anlattırlarda çok büyük kaymalar olmaktadır. Böylece bu konu bir açıdan sosyal gelişme, ekonomik gelişme sorunlarına kaymaktadır. Bu da ekonomik gelişme içinde ekonomik gelişme süreci içinde gittikçe kalkınmaya gittikçe sanayileşmeye rağmen gittikçe artan işsizliğin de başlıca sorumlusu olarak ortaya çıkmaktadır. Artan eğitim şehirleşen insanlar bölünen aileler ve işgücü bünyesinin mütemadiyen ücretsiz aile yardımları niteliğinden ücretli istihdama kayması kendi içindeki bu bünye değişimleri de istihdamda ve işsizlik sorunlarında büyük ağırlıklar ortaya çıkarmakta-

dır. Bugün Türkiye de çalışan her 100 kişinin yarısı babasına kocasına abisine yardım etmektedir. Artan eğitim şehirleşme ve üretim tüketim sistemindeki değişimler piyasa ekonomisine geçiş bu üretim tüketim ve istihdam yapısını da değiştirecek ve ücretli istihdama kendi içinde geçtiği müddetçe istihdam talep edenlerin miktarı büyük bir sür'atle artacaktır. Aynı şey bağımsız çalışanlar için de bahis konusu bugün Türkiyede 5-6 milyon insan bağımsız çalışanlar grubunda, % 30 bağımsız çalışan dünyanın hiç bir tarafında bu oran yok. Hiç bir tarafında derken gelişmiş toplumları endüstriyel toplumları kastediyorum. Bu da bize gelişme süreci içinde bir endüstri toplumu na geçildiği zaman çalışanların % 90 ının ücret ve maaş mukabili bir bünyeye geçildiği zaman istihdam sorunlarının nasıl sür'atle sanayileşme süreci içinde büyük bir önem kazandıracağını bize göstermektedir.

Eğitim birçok hallerde bu sür'at içinde menfi fonksiyonlar göstermektedir. Nijeryada meselâ; bir örnek vereyim: Türkiyeden de birçok örnekler verilebilir. Her yıl dört yüz bin çocuk okulları terketmektedir. Ve terkettiği okullar üniversiteler değil orta 1, ortayı bitirmiş liseye gitmemiş eğitimin her kademesinden sızmalar olmaktadır. Deve kuşu gibi, işçimisin de-

ğil, meslek mensubumusun değil, hiç bir meslek mensubu olmayan, bilakis çalışmayı da belki bir ölçüde bir orta öğretimden ayrılmadan dolayı istihdamda da nazlı davranan birtakım insanlar ortaya çıkmaktadır. Bütün bu açıklamalarımızı daha fazla uzatmadan şu sonuca gitmek mümkün. Gelişme halindeki ülkelerde istihdam sorunlarının çözümünü sadece sanayi sektöründeki gelişmeye bağlamak ve onda yaratılacak mucizeler içinde düşünmek yerinde değildir. Bir defa şurası gayet açıktır ki, sanayi kesiminin direkt istihdamı, direkt yarattığı istihdam çok hudutludur

Doğrudan yarattığı istihdam ki, bu konuda da birtakım hesaplamalar var 5 misli, 6 misli, 8 misli daha anlamlıdır. Ve özellikle dolaylı yollarla yarattığı istihdam sorunları üzerinde durmak lâzımdır. Bir yerde fabrikanın kurulması ulaşım sektöründe, gıda sektöründe diğer hizmet kesimlerinden fabrika kurulmasından doğan 1 oranında istihdam yaratıyorsa bu yan hizmetler dolayısıyla 6-7 miktarında istihdam yaratmaktadır. Günümüzde bir defa sanayileşme gittikçe pahalı hale gelmektedir ve onunla da hesaplar var. Ahmet oğlu Mehmet'e Türkiye de iş bulmak için 250 bin liralık yatırım yapılması icabettiğini söyleyenler de var. Ben son günlerde kendim hesap yapmadım. Hesap yaptığım zaman 20-30 bin lira bul-

dum. Fakat o rakamlar çok büyük bir sür'atle günümüzde demode oldu ve değiştiği herhalde zamanın geçişi içinde de bu miktarlar artmaktadır. Çünkü ülke gittikçe daha derin sanayileşme tiplerine daha entegre sanayileşme tiplerine geçmektedir. Böylece sanayileşme ve sarayı direkt istihdamı gittikçe daha pahalı olursa niteliği görülmektedir. Biz sanayileşmeyi ve şehirleşmeyi gelişmenin talihsiz sonuçları olarak düşünmemeliyiz. Sanayileşme süreci içinde ilâve olarak birtakım istihdam politikalarını öngörmemiz lâzımdır.

Son 5 yıllık planda konuyu biraz daha ilmileştirip rasyonelleştirerek modern düşüncelerden modern iktisat literatüründeki akımlardan da etkilenerek emek arzı fazlalığı kavramlarına varılabilmiş ve işsizlik kavramı terk edilmiştir. Plânlamanın bulduğu işsizlik emek arzı fazlalığı aslında bir uzman veya uzmanlar grubunun bir iktisadi mantık sonucu buldukları bir rakkamdır. Aslında orada gösterilen insanların hiçbiri işsiz değildir. Bizim anladığımız klasik manada işsiz değildir. Global iş gücü arzı ve işgücü talebi rakkamları arasındaki fark olarak bir rakkama varılmıştır. Ama aynı modeli değişik başka bir uzman uygulayabilir. Ve başka bir fazlalık tesbit edebilir

herşeyden evvel bu fazlalığı işsiz olmadığını istihdam fazlalığı olduğu noktasına bir daha işaret etmek istiyorum. Ve bu fazlalığın fiktif olduğu noktasına da yani bizatihi nazari olduğu noktasına da dikkati çekmek istiyorum. Çünkü günümüzde bu fazlalığın bir çok müellif birçok şahıs işsiz sıfatını vermektedir. Planın modelinde ana yapı olarak sanayileşme esas alındığı halde istihdam yapısında biraz evvel de işaret ettiğim iki varsayım bahis konusudur. Bir tanesi mutlak rakkam olarak istihdam işçiliği mas edebilecek kritik noktaya dönememiştir. Yani işsizler miktar olarak artmaktadır. İkinci özellik olarak; işsizler nisbi olarak da artmaktadır. İşgücü arttığı halde mutlak artış o kadar fazladır ki, nisbi olarak ta artmaktadır. Ve fazlalığın miktarı günümüzde % 11-12 ye varmaktadır. Yalnız burada gene dikkat çekici birşey var. Bu fazlalık bulunurken aslında 2,5 — 3 milyon dur. Bundan bir milyonu veya her yıl yüzünü yurt dışı istihdama gidenler şeklinde çıkarılmaktadır. Acaba çıkarılması mı ilave edilmesi mi lazımdır? Yurt dışında çalışanlar Nobren'in Gizli işsizlik kavramına çok benziyor. Bir üretim sisteminden bir milyon insan çekersen üretim düşmüyor. Demek ki bunlar istihdamdan azaltılması değil, belki potansiyel olarak hiç ol-

mazsa artı bir ürün olarak ilave edilmesi özellikle günümüzde maa-
 lesef ilave edilmesi gereken bir
 unsur haline gelmiştir. Bu karışık-
 lık içinde Türkiye de işsizlik konu-
 sunda çok spekülasyon yapılmış-
 tır. Bazıları çıkmış Türkiye de yir-
 mibin işçiden bahsetmiştir. On mil-
 yon işsizlik; ben işsizlik konusun-
 da 15-20 tane rakkam tesbit ettim.
 On milyonla yirmi bin arasında ba-
 zıları iş ve işçi bulma kurumuna
 müracaat eden ve işe yerleştirilen-
 ler arasındaki farkı işsizlik kabul
 etmiştir. Bazıları kendine göre ye-
 niden hesaplamalar yapmıştır. Ba-
 zı müellifler tarım sektöründe giz-
 li işsizliğin değil, bilakis işgücünün
 çok az olduğunu gizli işsizliğin e-
 sas hizmet sektörlerinin ve endüst-
 ri sektörünün sorunu olduğunu dik-
 kati çekmiştir. Halbuki biz genel-
 likle gizli işsizliği veya kaldırıla-
 bilir işsizliği tarım kesimi için da-
 ima analiz etmişizdir. Bir başka
 müellif Türkiye de plan modeli ya-
 nında geleceği yönelik projeksi-
 yonlar yapmıştır. Halihazır şehir-
 leşme hızı ve emek mas etme ka-
 pasitesi içinde oranlarını da ver-
 miyorum 1984 yılında bu firent i-
 çinde şehirlerde işgücü fazlasının
 % 25 e çıkacağını hesaplamıştır.
 Bazı müellifler sanayi sektöründe
 atıl kapasiteden şikâyet etmişler-
 dir. Sanayileşme gayretleri olurken
 mevcut kaynakları tıpkı insan kay-
 nakları gibi israf etmekteyiz. Fazla

mesai rejiminden şikâyet etmişler-
 dir. İstihdamı genişletme olanakla-
 rı veren imkan olarak fazla mesai
 sistemi mevcut başka sistemler
 istihdam genişletme sistemleri
 varken fazla mesai yapılmasının
 istihdamı daralttığını şikâyet konu-
 su yapmışlardır. Sanayii ve hizmet
 sektörlerinin kadınlaştırılmasın-
 dan çok şikâyet edilmiştir. Bu gün-
 lerde bu konu üzerinde şikâyetler-
 de bulunmak çok yerinde değil
 ama modern sektördeki kadın is-
 tihdamının artışının bir takım tıka-
 nıklıklar getirdiğinden bahsetmiş-
 lerdir. Sanayileşmenin teknoloji
 sorunları otomasyon ve günümüz-
 de esas itibariyle üç istikâmette
 ilerliyen otomasyon teknolojisi
 komputer teknolojisi Gemi besle-
 me teknolojileri ve nihayet kayan
 şerit akan şerit sistemleriyle or-
 taya çıkan otomasyon teknolojile-
 rinin sanayi sektörünü daha da da-
 raltacağını ve gelişme halindeki
 ülkelerde daha da ciddi istihdam
 sorunları yaratacağını iddia etmiş-
 lerdir. Bütün bu iddialar içinde
 plânlı dönemde çok az tetbir geti-
 rilmiştir. Çok az değişik tetbirler
 hepimizin bildiği tedbirleri şöyle
 kısaca özetleyebiliriz. Nüfus plân-
 laması emek-yoğun sektörlere ya-
 tırım öncelik verilmesi yurt dışına
 iş gücü akımın düzenlenmesi v.s.

Halbuki, Türkiye'nin hızlı bir
 sanayileşme modeline dayalı kal-

kinmasını esas almak suretiyle bu modeli destekliyecek, modele katkılarda bulunacak ve bu modelden yararlanmak suretiyle istihdam olanaklarını da arttıracak bir takım yan tetbirleri geliştirmeye şiddetle ihtiyaç vardır. Bu ihtiyaç önümüzdeki günlerde Türkiye'de iktisadi ve sosyal tartışmalar gündeminde baş köşeyi işgal etmeye başlamıştır. Özellikle batıdaki yeni konjonktür bu sorunların daha ciddi daha inandırıcı daha gerçekçi bir

şekilde tartışılmayı gerekli kılmaktadır. Her türlü sosyal adaletin her türlü sosyal reformun ana temeli istihdam politikasıdır. İnsan haysiyetine uygun bir gelire bir işe kavuşmamış bir insanın, sosyal adalete kavuşturulduğundan bahsedemeyiz. O halde gelire yönelik plan modellerimiz içinde istihdamı dikkate alan bir analizi iktisatçı olarak, en başta gelen sorumluluğumuzu teşkil etmektedir.

Not : Bu makale I. İktisatçılar Haftası dolayısıyla Sayın Prof. Dr. Nusret Ekinin verdiği konferanstan derlenmiştir.

KARANFİL ÇİÇEKEVİ

İktisatlıların Hizmetindedir.

Şişli, Halasgârgazi Cad. No. 335/A

Tel : 46 33 34

Not : Şubemiz yoktur.

Sanayileşmenin Neresindeyiz ?

«Türkiyenin problemini üretende ve üreticiden sonraki insanların sırtında gören bir zihniyet sanayileşmede nerede olursak olalım bizi geriye götüren en ağır faktördür.»

Halit NARİN

Türkiye Cumhuriyeti kurulduğundan itibaren şu düşünce içinde sanayileşmeye yönelmiştir. Bunun cesaretini Atatürk Cumhuriyeti kurmakta nasıl bulmuşsa sanayici de öyle bulmuştur diyerek ifade etmekte hiçbir hata yapmayız tahmin ediyorum. Osmanlı İmparatorluğu son dönemlerinde tüccarlığın, ticaretin, ayıp ve bazılarına göre de günah sayıldığı bir dönemden, Türkiye'nin halkının ticaret yapmaktan utandığı bir dönemden, sanayiye geçişin hakikaten

büyük bir değeri olması icap eder.

İlk sanayi kuruluşlarımız İktisadi Devlet Teşekkülleri olarak 1930 larda Türkiye de kurulmuştur. Sanayimizin kıymetli ve bugün yaşayan iktisatçılarından Sn. Celâl BAYAR'ın da iktisat vekili olduğu dönemlerde Türkiye'de üretimin surprodüksiyona gitmesini denediği dönemlerde Türkiye'ye otomotik bir dokuma tezgâhının ithalinin ne şartlarla yapılabildiğinin bilinmesi lâzımdır. Türkiye'ye bugün tekstil sanayiinde büyük yatırım yaptığı

mız dönemde 1936'larda bir otomatik elektrikli dokuma tezgâhının girmesinin bir tek şartı vardır. Mevcut bir tezgâh gümrüğe götürülür, gümrükte bir heyet önünde kırılır, o kırılan tezgâhın yerine bir yeni si ithal edilebilirdi. İşte bu şekilde de Türkiye'de surprodiksiyona karşı bir müdafaa silâhi hükümeğe ve kanunlarla ancak konabilir fikri yerleşmişti. Ve Türkiye de sanayi bu filmlerin ve bu kanunların önderinde hâlâ atılım yapmak için şahıslar inatla çalışmaktadır.

1950 den sonraki dönemde özel sektörün milli sanayileşme hareketine katkısı başlamıştır. 1961 Anayasası ile ülkemizde ekonomik plan anlayışına bağlanmıştır. Hazırlanan kalkınma planlarında kamu ve özel sektörün birbirini tamamladığı karma ekonomi prensibi kabul edilmiştir.

1963—67, 68—72 dönemlerini kapsayan 1 ci ve 2 ci 5 Yıllık kalkınma planlarında sanayi kesimi ekonomik gelişmede sürükleyici sektör olark seçilmiştir. Böylelikle yıllık ekonomik genel kalkınma hızı % 7 olarak amaçlandığı halde sanayi sektörünün yıllık gelişme hızı % 12 seviyesinde ön görülmüştür.

1973 yılında yürürlüğe giren

3. cü 5 yıllık kalkınma planında da sanayileşmeye öncelik tanınmış

olup sanayileşmeyi teşvik tedbirlerinin uygulanmasına da devam olunmuş ve plân döneminde de Türk ekonomisinin tarımdan sanayiye kaydırılması ilk olarak kabul edilmiştir. Nitekim 3 cü beş yıllık planın takdiminde 1972 sonunda Türkiyede işgücünün % 65 i tarımda çalıştığı halde M. G. in % 28 ini sağladığı; sanayide çalışan % 11 işgücünün ise, M. G. in % 23 ünü meydana getirdiğine işaret olunmaktadır. Bu şekilde daha verimli bir üretim alanı aşikâr olan sanayi sektörü için 3 cü 5 yıllık planda öngörülen 281 milyar TL. tutarındaki toplam yatırımların yarısına yakın olan bir kısmı ki, % 45 tefrik edilmiş bulunmaktadır. Diğer taraftan 3 cü 5 Yıllık planda yıllık ortalama büyüme hızı tarım sektörü için % 3,7 olarak hesaplanırken sanayi sektöründe, yıllık gelişme hız oranı % 11,2 düzeyinde hedeflenmiş, amaçlanmıştır.

Sanayileşmede ulaşılan seviyeye de şöyle bir göz atacak olursak, Sanayileşmenin bu şekilde ülkemiz ekonomik kalkınmasında en etken yol olduğu gerçeğinin, kalkınma planları ile de kabul edilmesi sonucunda sanayi sektörü bugün geçmişe kıyasla memnun edici bir kapasiteye ulaşmış denilebilir. Şöyleki D.P.T. ca, 1974 yılı Eylül ayında yapılan raporlara göre ki bu raporlar birçok insanları memnun

eden raporlardır ki, bizleri pek tatmin etmediğ de 1 ci ve 2 ci 5 Yıllık plan dönemlerinde tarım sektörü büyüme hızının % 3 ve % 3,8 olmasına karşılık; aynı dönemde sanayi sektörünün % 10,9 ve % 9,7 arasında bir gerçek gelişme kaydedildiğine işaret edilmektedir. GSMH da tarım kesiminin payı % 24,4 iken, sanayi kesiminin payı % 23,9 olarak hesaplanmaktadır. Ve bu durum, ekonomimizin önümüzdeki yıllarda tarımsal yapıdan, sanayi bünyesine geçeceğini kesinlikle göstermektedir. Yakın zamanlara kadar da sadece tarım ürünleri ihra; eden Türkiye'nin 1973 yılı sonunda gerçekleştirilen 1 milyar 317 milyon \$ tutarındaki ihracatının 443 milyon dolarlık kısmını sanayi ürünleri teşkil etmektedir ki; bu da son senelerde sanayi ürünlerimizin ihracat dalında ağırlığını ortaya koymaktadır.

İstihdam alanında da tarım sektöründe çalışanlar oranının 1974 yılında % 63 - % 61 düşmesi beklenmekte ve bu oran planlı kalkınma dönemi başlarında % 70 civarında bulunmakta idi.

Son olanak ta özel sektör tarafından yapılan yatırımlar artık tüketim malları ve imalat sanayiine münhasır kalmamaktadır. Özel sektör tarafından ara mallar için yapılan yatırımlar, 1973 yılında % 39 oranına ulaşmıştır, bu oranın 1974

yılında % 46 olması beklenmekte idi.

Sanayi kesimindeki bütün bu gelişmeler Türk Sanayinin artık bir sıçrama noktasına geldiğini göstermektedir. Kanaatimiz aşağıdaki bölümde belirtilecek olumsuz etkiler, ülkemizin daha süratle sanayileşmesine engel olmaktadır.

İstanbul son 45 sene içinde 3 defa yıkılıp, yeniden yapılmıştır. 3 defa yıkılan ve yeniden yapılan büyük bir şehrin kaybettirdiği imkânları ve Anadolu vilâyetlerinin, Anadolu da yapılması icap eden işlerin ne kadar geri kaldığının bir misalidir. Türkiye'nin kaybedecek hiçbir şeyi olmadığı halde; Türkiye'nin sarfettiği milyarlar vardır ve bu milyarların değeri kimse tarafından maalesef hesap edilmemektedir.

Sanayileşmenin neresindeyiz diye cevap bulmak için sanayici kimdir ve sanayi nedir üzerinde durulmak gerekir.

Kimdir sanayici; kim sanayici olur- kim tüccardır? Sanayici bir çiftçi evlâdıdır. Sanayici bir şofördür, sanayici bir tüccar evlâdıdır. Sanayici bir memurdur. Sanayici ürettiği değerleri, yaptığı parayı; kazancının gerek ferden ve gerek müşterek topluluklar içindeki birleşmelerle bir üretim sahasına kaydırılan yaratıcı gücü ve kendine i

nancı olan insandır. Demekki sanayici bir işveren bizim cemiyetimizin herhangi bir meslek dalından gelebilen bir insandır. Bu bizler olabildiğimiz için bizim mes'uliyetimiz nedir, Devletin mesuliyeti nedir ve burada yapılacak işler nedir? Diye bir cemiyet problemine başka yollardan değinmek icap eder.

Sanayici Türkiyede mal üretmek için devamlılık arzeden kârdan evel bir program yapan insandır. Bir şoförün ikinci vasıtayı taksitle alması 2 nci vasıtaya sahip olunca 3 ncü, 4 ncü vasıtaları alabilmesi gibi bir işletmeci olabilmesi de küçük sanayiden büyük sanayiye geçmesiyle olur. Türkiyede sanayi böyle doğmuştur. Osmanlı İmparatorluk Cumhuriyetimizin karalarının boş torluğundan devralınan Türkiye olduğunu Milletinin de tüccar olmadığını biraz evel söylediğimiz gibi düşünecek olursak Türkiye de değerleri yaratan Türk milletinin fakir evlâtları olmuştur.

Sanayinin yapamadığı işi cemiyet olarak istiyen bir kitle yaratılmak istenilmektedir. Sebep nedir? Bir malı üretmezseniz bir malı üretme imkanı verilmezse malı üretmiyen insanı mı mesuldür? O malı eline aldığı halde satamıyan insan mı mesuldür? O malın üretimine imkan vermeyen insan mı

mesuldür? Türkiye'nin problemini üretene ve üreticiden sonraki insanların sırtında gören bir zihniyet sanayileşmede nerede olursak olalım bizi geriye götüren en ağır faktördür. Zamanında müsaadeyi vermeyen, zamanında cemiyetinin ihtiyaçlarını hesaplamıyan bir Devlet mekanizmasının mesuliyetsiz tutumunun mesuliyetini, üreticiye, sanayiciye yüklenmektedir. Bir ailenin muhtelif fertleri olarak ele alınırsa şikâyet ettiğimiz mevzuları şikâyet edebildiğimiz mevzuları değişik yönlerde ele almalıyız. Bu gün evlâdınızı başka tanımlamalarla herhalde hatalı olur. Adaleti kendinizde, müesseseleri yetki bizde iken kurmayı, mes'uliyet olarak kendimizde görürsek yarın yer değiştirmelerde arzu ettiğimiz düzenin bulunmadığından şikâyet etmeğe hakkımız olabilir. Bunu bizim elimizde iken yapamadığımız düzen içersinde yarın yerler değiştiği anda şikâyet etmek herhalde yer değişikliğinin getirmiş olduğu bir hak olması gerektir. Türkiye'nin sanayicisi bugün biraz sonra aşağıda birkaç sayfa içerisinde problemlerini arzetmeye çalışacağım yerin çok daha dışında bir yere oturtulmak istenilmektedir. Kimdir işveren, kimdir işçi, kimdir memur? Bu memleketin fertleri değilermidir? Bu memleketin sorumluluğu yaşama gayreti çabası bir insan bünyesi gibi bütün milletin kırk milyon

insanın sırtında yekvücüt olarak devam etmez mi. Bu böyle ise bizi birbirimize düşürecek olan bütünleri Sanayi dalındaki ilerlememizi ve sanayideki inkişafımızı da milletimizin kalkınmasına bağladığımızı göre bundan istifade edecek olanlar kimlerdir diye mutlaka düşünmekte fayda vardır.

Sanayileşmeyi yavaşlatacak olan olumsuz etkenlere de şöyle bir bakacak olursak özellikle son yıllarda Türk sanayi seferberliğinin karşılaştığı müşküller şöyle sıralanabilir :

Uzun vadeli bir anlayış ve inancı gerektiren sanayi yatırımları için herşeyden evvel ülkemizde siyasi istikrarın mevcudiyetine ihtiyaç vardır. Oysa 1970 yıllarından bu yana Türkiyede yedi Hükümet iş başına gelmiş ve ortalama hükümet süresi bir yıldan az olmuştur. Siyasi istikrarsızlık sebebiyle ihtiyaç duyulan etkenlik devamlılık ve kararlılık içinde bir yatırım teşvik politikası izlenememiştir. Petrol sorunu stratejik ham madde stokuna gidilmesiyle başlayan dünya ekonomik bunalımı ülkemizi de etkilemiş ve ithal edilen enflasyon olayı ile karşı karşıya kalınmıştır. Özellikle 1974 yılı başından itibaren kredi alanında bir dar boğaz meydana gelmiş ve Ekim ayına kadar bu konuda herhangi bir tetbir alınma-

mış Ekim ayı uygulamaları da yetersiz düzeyde kalmıştır. Hükümet tarafından 1974 yılında daha ziyade politik araçlara dayanan suni bir taban fiyat politikası izlenmiş, bu tutum sonucunda enflasyonist tazyik arttığı gibi bazı tarım ürünlerinin yokluğu ile ihracat güçlüklerine yol açılmıştır. Bu durum hâlâ devam ediyor. Tabii ücretlerin fiyatların önünde gideceği ilân edilerek toplu sözleşmelerde aşırı zam taleplerinde yol açılmış asgari ücret tesbitinde % 70 gibi bir zam yapılmasında bir sakınca görülmemiştir. Bütün bu faktörler ve tutarsız politikalar sonunda 1974 yılında planlanan yatırımlar geçerli ölçüde yapılamadığından, zirai üretim artış hızı % 13,1 den % 9,5'ten, tim artış hızı % 13,1 den % 9,5 oranına düşmüş bu sebeple arz talep dengesi kurulamamış ve dolayısıyla fiyat istikrarı sağlanamamıştır. 1973 yılının ilk altı ayında 529 milyon lira artmış olan bank akredileri 1974 yılının aynı döneminde ancak, 1, 6 milyar TL. dir.

Ekonomik gelişmenin önemli bir göstergesi olan ve geniş bir yarı sanayi besleyen inşaat sektöründen % 7,2 oranında bir gerileme meydana gelmiştir. Elde beklenen 20 milyar TL. tutarındaki yatırım demedi yanında mevcut işletmelerde de atıl kapasite sorunu ortaya çıkmıştır. İhracat 1973 yılının

ilk 8 ayında 1974 yılı ilk 8 ayına nazaran 621 milyon \$'dan 882 milyon \$ a yükselmiş ise de ihracat ürünleri fiyatı % 53,6 oranında arttırılan aslında ihracatımız % 20 oranında fiziki bir gerileme göstermiştir. Yatırımların yeterince gerçekleştirilememesi istihdam alanında da etkilerini gösterir ve açık işsizlik 2 milyon kişi düzeyine çıkmıştır.

Bütün bu olumsuz etkenlerle ülkemizde sosyal huzurda zedelenmiş, iş yerlerinde kanunsuz olaylar yeniden başlamış grev kararına bağlanamayan toplu müzakerelerde hemen hemen kalmadığından makul düzeyde bir çalışma barışının kurulması güçleşmiştir. Bize göre, süratle sanayileşmek için alınması icap eden tedbirleri ile şöyle sıralayabiliriz :

1974 yılının yukarıda çizilen ekonomik ve sosyal tablosu sıçrama noktasına gelmiş bulunan Türk Sanayileşme hareketinin en kısa zamanda amacına ulaşabilmesi için çeşitli acil tedbirlerin alınmasını zorunlu kılmaktadır. Bir güçlü devamlı Hükümet teşkili suretiyle siyasi istikrarın sağlanması elzemdir. Gerçekçi bir enerji politikası izlenmelidir. Sanayi hammadde zamanında yeterli ve ucuz sağlanmalıdır. İhracat teşvik edilmeli, taban fiyat politikası suni pahalılık yaratan ve dünya fiyatlarını aşan hali

hazır uygulamadan kurtarılmak ve gerektiğinde taban fiyat politikasından sarfınazar edilmelidir. Gıda maddeleri üretiminde de özel bir önem verilerek eksikliği duyulan gıda maddeleri ithal edilmelidir. Ulaştırma, haberleşme, su ve yol kanalizasyon işleri yapılmak yeterli telefon istasyonları kurulmak ve şehir merkezleri ile organize sanayi bölgeleri arasında serbest hava ulaşımına imkan hazırlanmalı ve bunun yanında yatırım işletmecilik ve mesleki eğitim kısımlarında kalifiye eleman ihtiyacına ve nüfus planlamasına da bir ağırlık verilmesi mecburiyeti görülmektedir.

Çalışan hayatımızla alakalı olan son kısma da gelecek olursak Sendikal çalışmalarda, ahengi ve huzuru getirici bazı tedbirlerin alınmasında mutlak bir zaruret görülmektedir. Tek Sendika üyelik sisteminin getirilmesi ve sendika üyelik aidatının kanunen işverenden kesilen çekov sisteminin uygulanmasına son verilmesi ve toplu iş sözleşmeleri için tek sözleşme prensibinin benimsenmesi ve iş hayatındaki kanun dışı olayların önlenmesi ve kıdem tazminatının politik amaçlı olmaktan çıkarılarak bir sosyal problem olarak ele alınması mevzuları vardır.

Yukarıdan beri saydıklarımızdan da anlaşılacağı gibi Türkiye'de

Sanayi her Cemiyette olduğu gibi, gerek erken kurulsun ve gerekse halen kurulmakta olan sanayi kol- larında Cemiyet gibi birçok prob- lemleri olacaktır ve vardır da. Tür- kiyede iki problemin halinde biz çözmeyi daha iyi ve dah verimli gö- rebiliriz.

Birincisi Hükümetlerimizin me- kanizması içinde bu güne kadar ol- mıyan bir tatbikatın Türkiye'ye gel- mesi bence milletçe arzu edilen bir fikir olmalıdır. Hükümet etmek, politik programlar yapmak, meclis- lerin denetiminden geçmek başka şeydir, Devlet Mekanizmasını yü- rütmek başka şeydir. Bu Devlet mekanizması normal vazifesini gö- rebildiği sürece, Hükümetlerin po- litikalarının bunun üstünde kala- bildiği sürece Türkiyede programın ve istikrarlı kararların ve devam- lılığın olabildiği sürece tahmin ede- rim Türkiye her milletten daha ham leci her milletten daha yapıcı saf- fetini kullanarak Sanayileşmedeki yerini ve diğer milletlere göre daha süratle alabilen ve yapabilen bir Millet olarak ortaya çıkabilir.

Fakat kararların 24 saat geçer- liliği dahi olmayacak bir düzeyden birkaç aylık düzeye kadar uzayan bir tutumu Hükümetlerimizde gör- düğümüz sürece uzun vadeli yatı- rımları uzun vadeli programları va-

deli programlar ihtiyaç hissettiren sanayileşmenin arzu edilen tekno- loji ile beraber arzu edilen prog- ramlarla kurulması imkanı ve im- kanları zayıflatmaktadır. Bundan dolayı da ana imalat yapabilecek bir motor sanayii gibi büyük bir ağır sanayilere dönüşemeyen sürat- le kendini ve kârlılık marjını dönük sistemlere iten yan sanayilere ve tüketim mallarına giden sanayilere kendini itmektedir.

Bir ikinci huzursuzluk kaynağı istikrarlı Hükümetin istikrarlı tutu- mu neticesi olarak Türkiye'de en çok işveren bir mevzuu işçi ve iş- veren ilişkilerinin fazla ele alınma- larıdır. İşverenin fazlalığı münaka- şa edilemeyeceği bir ortamda işve- renin Türkiyede her yerden her meslekten gelebildiğini bahsettiği- miz bir ortamda işvereni istismar- cı gibi göstermenin işçi ve işveren ilişkilerine direkt tesir edeceğini düşünmek, mutlak düşünerek hare- ket etmek mecburiyetimizi hisset- meliyiz. İşçi işveren ilişkilerinin istenen seviyeye gelebilmesi mut- laka prodüktiviteye ve kaliteye te- sir edecektir. Bizi sanayileşmede istediğimiz noktaya biran evvel gö- türebilir. Kollektif iş akitlerinin ge- tirmiş olduğu mali külfetlerin iş- verenlerin müesseselerin cebin- den çıkmadığını herkesin bir defa daha bilmesi ve bunu birbirine an-

latması lâzımdır. İşverenler müesseseler mutlaka vermiş oldukları değerlerle maliyet yapan ve maliyetler kâr sistemiyle çalışan teşekküllerdir. Verilen her ücretin normal ölçüleri dışında olması yaşamımızı ve sosyal problemlerimizi arttırıcı yolda tesir edeceği için bunların müzakerelerin seviyesinin normal tutulması da o şekilde bir zarurettir. Verilmeyen hak değil, verilebilen rakkamın konuşulduğu ortamı mutlaka milletçe yaratmalıyız. Yoksa bu gün herhangi bir ücrete istenilen bir (*) rakkamını ilâve etmek o müessese için bir kaçılan yol değil, o müessese için o millet için kaçınılan bir yol olarak ele alındığından o yol tercih edilmemelidir. Bugün % 70 yapılan bir asgari ücret zamanının ve son seneye zarfında yapılan 44 milyar liraya yakın ücret ilâveleri % 1 e getirmiş olduğu hayat pahalılığını enflasyonist gidişi hızlandırdığı bir gerçektir.

Ücretler herşey gibi bir sistem içersinde ilerlerse cemiyete faydalı tesiri olur. Birinin fazla sürati cemiyetin diğer dallarında da süratle geçişi temin ettiği için medyum

hazırladığı için o yolda ters yönde etki eder. Müdafaa ettiğimiz problemlerin yanında diğer değerlerdir. Sosyal problemlere yardımcı olmayan hiçbir fikri benimsenmemek. Ve benimseyen insanlarla da mücadele mutlaka yapılmalı. Problemi sosyal açıdan değil, ama muayyen bir zümrenin muayyen bir çalışan insanın menfaat açısından görenlerle daima mücadele edilmeli ve onları yanlış yolda oldukları için bu mücadeleye bizi ittiklerini izah etmeli ve ikna etmeğe çalışılmalıdır. Ücretin fazla verilmesi, hakkın fazla verilmesi diye bir problem yoktur. Verilebilecek cemiyete uygun ücretin verilmesi fikri vardır ve bu fikrin müdafaası yapılmalıdır.

Türkiye'de sanayileşme bugün istenen seviyesinde olmamasına rağmen 1970 senesinden itibaren görülmektedir ki, basit yardımlarla basit teşviklerle Türkiye'de büyük atılım yapmak imkanı vardır. Bu atılımlarda büyük sermayelere daha büyük imkanlar hazırlıyacaktır.

NOT : Bu makale Sayın Halit Nari-nin I. ci İktisatçılar Haftasındaki konuşmasından derlenmiştir.

Avrupa Mimarî Mirası Yılı 1975

Kampanyası münasebetiyle SAFRANBOLU

Mimarî Değerleri ve Folkloru

Haftası ve Sorunları

Serginin düzenlenmesini sağlayan Ege Üniversitesi M. M. A. Mimarlık bölümü mensuplarına, M. T. R. E.'den Prof. Sayın Doğan Kuban'a, Doç. Dr. Metin Sözen'e ve Safranbolu Belediyesi Sayın Başkanı Kızıltan Ulukavak ve mensuplarına başarılı çalışmalarından dolayı takdir ve tebriklerimiz sunarız.

Zeki ERGİNSU

Geçtiğimiz hafta (30.8.1975 - 4. 9. 1975) yurdumuzun unutulmuş köşelerinde Safranbolu' da, İ. T. Ü. Mimarlık Tarihi ve Restorasyon Enstitüsü - Safranbolu Belediyesi ile birlikte Tarihi anma ve sorunları ortaya koyan oldukça ilginç seminer çalışmaları düzenlenmiştir.

Mimari Değerleri ile Safranbo

lu : Kuzeybatı Anadolu'nun en eski yerleşme birimlerinden olan Safranbolu, yıllar yılı dış etkilerden en az esinlenen ve kendine özgü sosyal ve ekonomik yaşantısını devam ettiren bir belde olarak kalmıştır.

Hemen hepsi iki katlı geniş evleri, konakları ve evleri çevreleyen geniş bahçeleriyle Safranbolu,

Anadolu'muzun, Osmanlı dönemi ev ve aile yaşantısının örneklerini günümüzde de aslına uygun olarak koruyabilmiş birkaç kasabadan biridir.

Yine Safranbolu ekonomik düzenin «lonca» denilen esnaf kuruluşlarının yönetimindeki ticaret ve üretim biçimlerinin hüküm sürdüğü dönemlere ait somut örneklerinin kalıntısı olan çarşıların bulunduğu bir kasabadır. Örneğin; Köprülü Mehmet Paşa Cami'si avlusuna bitişik «Aygakkabıcılar Arastası»dır («Aras» Çarşı, «Arasta» aynı tür eşyanın yapılıp satıldığı dükkânları kapsayan çarşı anlamına gelir.)

Belirli kurallarla yönetilen bir lonca esnafının tek bir arastada toplanmasında, denetimi ve yönetimi etkin olur. Halen Safranbolu Arastası, yapıldığı ve kullanıldığı dönemdeki bütün özelliklerini korumaktadır. Arastanın eskiden geceleri kapatılan iki ayrı kapısı ve Ortasında kahvesi ile ilginç bir görünüş taşır. Ayrıca; demirci, kalaycı gibi madenî eşya yapımcıları, eski lonca ve arasta düzenine uygun olarak hep bir arada yer alırlar. Daracık sokaklarda, o sokakta yer alan zenaat koluna göre isimlendirilmiştir. «Semerciler içi», «Yemeniciler içi», «Bakırcılar içi» gibi.

Safranbolu sivil mimarisinin yapıları ahşap ve kerpiç malzemeden oluşur. Çatı örtüsü tamamen oluklu kiremitdir. Çıkmalı ve bol pencereli evler şehri karakterize eder. Evlere sokak kapısından sonra «hayat» denilen toprak zeminli bir girişte bulunan tahta merdivenle üst kata çıkılır. Bu toprak zemin, yüksek tavan evin tamamına serinlik sağlar. Üst katda odalar «Çardak» denilen bir büyük salona açılır. Pencere önleri bir seccirle donanır. Evlerde tavan, dolap, raflar ve Ocak yan ve üstünde ahşap süslemesine önem verilmiştir.

Yapıtların yerleştirilmesinde, birbirlerinin görüşlerine mani olmamasına dikkat edilmiştir.

Yapıtların içinde havalandırma sistemi ilkel fakat uygun şekilde yapılmıştır. Mutfaktan salona yemek bir dönme dolap vasıtasıyla verilmektedir. Haremlik ve selâmlık diye iç bölmeler yapılmıştır. Kışlık erzakı koruyan kilerler ve buğday ambarları, gezdikçe geçtiği şekilde yaşantıyı görür gibi olursunuz.

Çardak (Salon)'da yan duvarları, ocak üstü ve tavan süslemelerini (ağacı) sıkıncan satatlerce seyredebilirsiniz. Evlerin önündeki su arkalarında suların

güldür güldür akıp gitiğini zevkle dinleyebilirsiniz. Bütün bu özellikleri taşıyan yapıtlardan sadece 200 kadarı günümüze kadar korunabilmiş.

Osmanlı Sarayında entrikaları ve efsunları ile ün salan «Cinci Hoca», Safranbolu'da kendi adı ile anılan bir Kervansaray yapmıştır. (XVII. Asır) Asıl adı Hüseyin olan Cinci Hoca, Valide Kösem Sultan tarafından oğlu I. İbrahim (Deli İbrahim)'in efsunla iyileştirilmesi için görevlendirilmesi sonucu, büyük bir servetin fakat kötü bir şöhretin sahibi olmuştur.

Safranbolu'daki en önemli yapıtlardan biride «Çandarlıoğlu Süleyman Paşa Medresesi»dir. Devleti yöneten vezir ve benzeri üst yöneticileri yetiştiren bu medresede, devrin Bursa Medresesinden bile daha yetenekli kişilerin yetiştiği rivayet olunur.

Tarih'te Safranbolu : M.Ö. VI. Yüzyıla kadar uzanmaktadır. Homer'e göre, ilk sakinleri «Paflagonlar»dır. Paflagonya, Filyos Irmağı'nın doğusundaki yerdir. «Kaya mezarları» ile «Kepez» denilen kayalara oyulmuş kabartma resimler, «Kartal» «Hörgüçlü Öküz», ve «Kanatlı aslan» motifleri bu görüşü doğrular.

Safranbolu M. Ö. I. Yüzyılda Pontus Kırallarının ve daha sonra Romalıların egemenliği altına girmiştir. Selçukların Anadolu'ya yerleşmeğe başlamalarından sonra, önce «İsfendi-yaroğullarının» ve sonrada «Çandarogullarının» yönetimine girmiştir. 1392 de «Yıldırım Beyazıt» tarafından Osmanlı ülkesine katılmıştır. Böylece Safranbolu, 800 yıldan bu yana ürk-Osmanlı kültür ve uygarlığının yerleştiği ve geliştiği bir merkez olmuştur.

Kasabanın Bizans dönemindeki adı, «Teodoropoli» olup «Teodor»un şehri anlamına gelmektedir. Türk dilinde ise «Taraklıboru» şeklini almıştır. Daha sonra kasaba ve çevresinde geniş ölçüde «Safran» ekimi yapılması nedeniyle, şehrin ismi «Safranbolu» olmuştur.

SORUNLAR : Tarihi değeri hakkında bilgi vermeye çalıştığımız, bu kent bugünkü endüstriyel yaşantının sorunları karşısında her gün biraz daha ilgisizlik yüzünden kaybolmağa mahkûm edilmiştir.

Hemen yanında 8 km. mesafede kurulmuş bulunan Karabük Demir ve Çelik Endüstrisinde (95.000 nüfuslu) çalışanların yerleşme yeri haline gelmek üzeredir. Demir ve Çelik fabrikaları kurulana kadar senelerdir nüfusunu 5.000 civarında muhafaza eden Safran-

bolu bugün 20.000 kişiye doğru yönelmıştır. Tarihi konutlar yıkılıyor veya yeni yerleşme şekline göre değiştirilmeye başlanmıştır.

İngiliz sanat tarihçisi, eski eserler uzmanı ve Leeds şehri müze direktörü C.M. Mitchell şöyle diyor : «Tüm uluslar gibi, folklor hazinenizi, ulusal kişiliğinizi ve halkınızın yaşam karakterini belirten eserlerinizi, yapısal güzelliklerinizi, yüzyıllar boyunca halkınızın yaşadığı ve temel niteliklerini kaybetmemiş bazı sokaklarınızı ve evlerinizi restore ederek koruyunuz. «Geçmişinizi koruyacak geleceğinize bakabilirsiniz».

Şaşılacak kadar güzel, bir yabancının inanamayacağı derecede ilginç eski yerleriniz, sokaklarınız, yapıtlarınız var. Bunları restore ederek aynen koruyabilirsiniz. Bilhassa turistik yönden dünyayı yerinden oynatarak onları buraları görmeğe çekerek ayrıca büyük kazanç sağlayabilirsiniz.

Tarihi yapıtların yanına yeni yapıtlar sıkıştırıyorsunuz, işte bu olmaz. «Bu bir sorumsuzluktur. Hattâ bir kültür ve sanat suçudur.»

Her ulusun gelecek kuşaklarına karşı sorumlulukları vardır. Geçmişteki kültürün korunmasında, bu sorumlulukların arasında yer alır. Bu nedenle birçok ülkede «Açık-hava Müzeleri» açılmıştır. Çünkü gelecek kuşaklar, uluslarını oluşturan herkesin geçmişini ve yaşam koşullarını bilmeli ve görmelidir. Bu mantıktan yoksun olan uluslar bu görüşlere önem vermezler.

Örneğin: İngiltere'de bir çiftlik dolusu topladığı eski eşyalar yüzünden Belediye yetkililerinin deli dedikleri bir doktorun kendi başına döşediği ve o zaman saçmalık diye tanımlanan Müze'nin şimdi milyonlarca turist tarafından takdirle gezildiği bir vakıadır.

Evet tarihi değeri uzmanlarca belgelenmiş olan bu şirin kasabamızın geleceği ne olacak?

İktisat Dergisi Hukuk Postası

Sorunlar ve Çözümleri

Hazırlayan : Av Âli CANMAN

Sorun : Türk İcarat Kanununun 24. maddesinde bir tacirin mukavele gereğince yüklendiği cezaî şartta indirme yapılmasını isteyemeyeceği hükmü konduğuna göre, ticarî mukaveleride yer alan cezaî şartları aynen ödemek mecburiyeti mi vardır?

Hukuk Genel Kurul Kararı :
«...T. T. K.nun 24. maddesiyle tarafların ceza miktarını serbestçe tesbit edebilecekleri kabul edilmiştir. Ancak, T.T.K.nun 24. mad-

desiyle tacir olan şahsı ve âkidine tanınmış olan bu akit serbestisi, bütün akitler için sınır çizen B.K. nun 20. maddesiyle tahdit edilmiştir. Cezaî şart borçlunun iktisaden mahvına sebep olacak nitelikte ağır ve yüksek ise, tamamen veya kısmen iptal edilmesi gerekir.» (Y. HGK. E. 970/T. 1053; K. 222 sayılı ve 20.3.1974 günlü K.)

Sorun : Küçük Oya bir ana okulunda öğrencidir. Bir gün sınıfta

diğer bir küçüğün kağıttan yaptığı bir uçağı fırlatması sonucunda gözünden sakatlanmıştır. Sınıfta o esnada bir de öğretmen bulunduğuna ve bu öğretmenin hiçbir kusuru olmadığına göre, acaba tazminat sorumluluğu okul idaresine mi, yoksa uçağı atan çocuğun velisine mi düşer?

Hukuk Genel Kurulu Kararı : «...Borçlar Kanununun 55. maddesi uyarınca başkalarını istihdam eden kimse, istihdam ettiği kişilerin hizmetlerini ifa ettikleri sırada yaptıkları zarardan sorumludur. 27.3.957 tarih ve 1/3 sayılı İçtihadı Birleştirme kararında açıklandığı üzere, istihdam edenin sorumluluğu için kendisinin veya istihdam ettiği kişinin kusuru şart değildir. Bu sorumluluk için zararın hizmet sırasında ve istihdam edilen kimşenin eylemi sonucunda meydana gelmesi yeterlidir. Buradaki eylem sözcüğünün geniş anlamda düşünülmesi, yani yasaya göre yapılmayacak hareketin yapılması veya yapılması zorunlu olanın yapılması şeklinde yorumlanması gerekir. Dava konusu zarar davalının (okul idaresinin) çalıştırdığı öğretmenin sınıfta kağıt işleri yaptırdığı sırada meydana gelmiştir. Kağıttan uçağı atarak arkadaşının bir gözünün görme yeteneğini onda dokuz oranında yitirmesine sebebi-

yet veren küçük çocuğun zararlıyı zararsızdan ayırt edemeyeceğinden içgüdülerine uyacağına kuşku yoktur. Ana okulu öğretmenin bu gibi zararlı davranışlara karşı eğitim yoluyla öğrencilerini uyararak ve eylemli olarak da onları önlemek, ödevleri gereklerinden -dir. Olayda öğretmen hazırlanan kağıt uçağın farkına varmış ve atılmasına engel olmuş bulunsaydı böyle bir zararın meydana gelmeyeceği açık olduğuna göre onun önleyici hareketi yapmaması veya yapamaması ile zarar arasında uygun sebep bağı vardır. O halde öğretmen kusursuz olsa dahi onun çalıştıran sıfatıyla davalı meydana gelen zarardan sorumlu olacağından...» (Y. HGK. E. 970/4-487; K. 395 sayılı ve 12.4.1974 günlü kararı)

Sorun : Resmî tören sırasında görevli bir assubaya polis motorsikletinin çarpması yüzünden açılan tazminat davasına Danıştay' da mı, yoksa Adli mahkemede mi bakılır?

Uyuşmazlık Mahkemesi Kararı : «...Böyle bir davada Danıştay görevlidir.» (E. 72/75; K. 75/93 sayılı ve 19.3.1975 günlü K.)

Sorun : Askerî bir uçağın asker kişiye ait özel bir otayı hasa-

ra uğratması yüzünden sigortaca ödenen tazminatın rücuhan tahsili için açılan davaya hangi mahkeme bakılır?

Uyuşmazlık Mahkemesi Kararı : «...Bu gibi davalarda Askerî Yüksek İdare Mahkemesi görevlidir. (E. 74/1166; K. 74/1825 sayılı ve 18.12.1947 günlü K.)

Sorun : Bay E. evini C. ye kiralarlarken Z. ona kefil olmuştur. Kira mukavelesi müddet sonunda kendiliğinden yenilendikten sonra kiracı C. birkaç ay kira ödememiştir. Acaba E.nin bu kira alacağını kefil sıfatıyla Z.den talep etmek hakkı olacak mıdır?

Yargıtay Kararı : «...Borçlar Yasasının 484 ve 48. maddeleri uyarınca kefil ancak kira dönemi-ne ait kira borcundan sorumludur. Uzayan devrelere ait kısımdan sorumlu tutulamaz.» (6. HD. E. 74/427; K. 74/476 sayılı ve 7.2.1974 günlü K.)

Sorun : Bilindiği üzere bir kanunun Anayasaya aykırılığı iddiasında, kanun Resmî Gazetede yayımlandıktan itibaren 90 gün zarfında Anayasa Mahkemesine başvurmamak gerekir. Acaba bu 90 günün başlangıcında yayımlanma günü hesaba katılacak mıdır, yoksa

tebliğlerde olduğu gibi müdde etresi günden mi başlayacaktır?

Anayasa Mahkemesi Kararı : «...Anayasanın 150. ve 44 sayılı Kanunun 22. maddelerinde Anayasa Mahkemesinde doğrudan doğruya iptal davası açma hakkının, iptali istenen Kanunun veya İçtüzüğü Resmî Gazetede yayımlanmasından başlayarak doksan gün sonra düşeceği öngörülmüştür. Bu açık ve kesin anlatıma göre doksan günlük sürenin saptanmasında, Resmî Gazetede yayımlanma gününün de hesaba katılmasının zorunlu olduğu meydana çıkar. Yasanın mutlak deyimle doksan günlük süre içine aldığı yayım gününü, bir gününün yirmi dört saat olduğu esasına dayanarak ve yayım saati üzerinde varsayımlar kurarak hesap bırakmağa yer verilemez.»

(E. 75/144; K. 75/163 sayılı ve 10.6.1975 günlü K.)

Sorun : Bay Z. T. senet karşılığında F. A.nın tarlasındaki kavak ağaçlarını satın almıştır. Fakat bu ağaçları henüz kesip götürmesine vakit kalmadan F.A.nın 3. bir şahsa borcundan dolayı ağaçlar haczedilmiştir. Bu durum karşısında Z. T. istihkak didia edebilecek midir?

Yargıtay Kararı : «Medenî Kanunun 620. madesi ağaçları arzın

mütemmim cüzü olarak kabul etmiştir. Henüz kesilmemiş ağaçların alım satımı Borçlar Kanunun 184. madesinin 2. fıkrası hükmü uyarınca geçerlidir.

Ancak ağacın mülkiyeti, tarladan ayrılincaya kadar tarla sahibinde kalacağından, bu sözleşme münhasıran borç doğurucu bir sözleşme olarak kalır, mülkiyeti alıcıya geçmez ve ona istihkak davası açma yetkisi de vermez. Davacı da 26.12.1972 tarihli sözleşme ile henüz kesilmemiş kavak ağaçlarını satın aldığını iddia ettiğine göre dava açmağa yetkili değildir.» (13. HD. E. 4/515; K. 74/972 sayılı ve 20.4.192 günlü K.)

DÜNYA HUKUK HABERLERİ

Çocuk Düşürme : 1972 yılında Federal Almanya Hükümeti Yasama Meclisine bir kanun tasarısı sundu. Bu tasarıya göre aşağıdaki hallerde çocuk düşürmek suç olmaktan çıkarılacaktır.

— Gebe kadının ölümünün veya ağır bedeni bir zarara uğramasının muhtemel olduğu hallerde,

— Çeşitli nedenlerle ceninin ağır fizikî bir kusurla doğmasının tıbben muhtemel görülmesi halinde,

— Gebeliğin, cinsel bir suç

mahsulu olduğu hallerde,

— Eğer çocuğun doğumu, ananın hayatını, kendisinin kabul etmeyeceği derecede bir felâkete sürükleyecek nitelikte ise ve bunun başkaca çarelerle giderilmesi olanağı yok ise.

Müdahalenin mümkün olabileceği süresi doktorların takdirine bırakılmıştır. Yukarıda yazılı dört halin bulunup bulunmadığına çocuğu alacak doktor yetkili kılınmıştır. Doktor, bir başka meslekdaşı ile istişarede bulunabileceği gibi, sosyal işlerle görevli kuruluşların mütaleasını alabilir, varsa aile doktoruna danışır.

Diğer bir Kanun tasarısı «Kısırlaştırma»yı öngörmektedir. Tasarı kadın veya erkeğin kendini kısırlaştırmasına olanak sağlamaktadır. Fakat bunun için ilgilinin 25 yaşını doldurmuş olması, serbest irade ile bunu talep etmeğe müsait durumda bulunması, kısırlaştırmayı mütehasıs bir doktorun yapması şarttır.

Terbiye Hakkı : Norveç'te 25 Şubat 1972 tarih ve 3 sayılı bir kanunla, daha evvel 20 haziran 1391 tarihli aKnunla Ana-Babaya tanınmış olan «Terbiye hakkı»nın gereği olan cismanî ceza olanağı kaldırılmıştır.

Seçmen Yaşı : Almanya'da Anayasanın 38. maddesi değiştirilmiş ve seçmen yaşı 21 den 18 e indirilmiştir.

Sabotaj : 1971 tarihli Montreal anlaşmasının kabulünü Danimarka Parleментосу tasdik etmiştir. Montreal anlaşması sivil havacılığın sabotajlara karşı korunması tedbirlerini saptamaktadır. 1972 yılında Danimarka Ceza Kanununda yaptığı değişiklikle hava sabotajlarını şiddetle cezalandırmıştır. Diğer tedbirlere ilişkin kanun değişiklikleri 1 ocak 1973 tarihinden itibaren yürürlüğe konmuştur. Bu değişiklikle uçaklara yapılan her türlü sabotaj fiileri Danimarka mahkemelerinin yetkisine dahil sayılmıştır.

Polis Mahkemeleri : Danimarkada küçük (önemsiz) suçlar 7 haziran 1972 tarih ve 224 sayılı Kanunla kurulan «Polis Mahkemeleri» nin yetkisine dahil edilmiştir. Bu suretle adliye Mahkemelerinin yükü azaltılmıştır. 1 ocak 1972 de yürürlüğe giren kanunla bu çeşit suçların yargılanması basit ve seri usule tabi tutulmuştur.

Çek : Fransa'da 3 ocak 1972 tarihli «çekler»e ilişkin yeni bir kanun yapılmıştır. Daha evvel mevcut 20 ekim 1935 tarihli emirname

çeklere ilişkin suçların artması nedeni ile yeterli sayılmamıştır. Bu suretle Adliye mahkemelerinin yükü azaltılmıştır. Yeni kanun iki maksat gütmektedir : Çekin ödenmemesi hallerini azaltıcı tedbirler, karşılıksız çek ve benzeri suçların cezalandırılmasında daha süratli bir usul. Bunlardan birincisine «önleyici tedbirler» adı verildi. Bu tedbirlerin bazıları şunlardır : Çeke ilişkin suç işleyenlerin, belli bir süre çek kullanmaktan yasaklanmaları, hakkında mahkemenin karar verme süresi altı aydan beş yıla kadar değişik takdir edilecektir. Çeke ilişkin suç işleyenlerin süratle kamuya duyurulması da tedbirler arasındadır.

Suçlunun maksadı, niyeti ve verdiği zararın miktarı gibi hususları nazara alan yeni kanun karşılıksız çek konusunda sanıklar lehine bazı hükümler getirmiştir. Eğer karşılıksız çok keşide etmiş olan kimse, keşide tarihinden itibaren on gün içinde karşılığını temin ederse ceza görmez. Fakat bu süre içinde karşılığı temin etmemiş olanların, karşılıksız çeki kasden keşide etmiş sayılmaları gerekir. Bu suretle bilmeden yanlış gibi nedenlerle kasıtsız olanlar korunmuş, buna mukabil on gün içinde karşılığı sağlamayanlar hakkında fiilî bir kast karinesi yaratılmış

bulunmaktadır. Karşılıksız çek mağdurunun hakkını süratle alabilmesi için kanun çek miktarınca mağdur lehine tazminata hükmetmeğe ceza mahkemelerini yetkili

kılmıştır. Bu şekilde daha süratle mağdur alacağını almaktadır. Bundan başka, uğradığını iddia edebileceği diğer zararları da mağdur ayrıca dava edebilir.

Yeni Kartellerin Gücü

Kaynak : Newsweek

Ruzan YARAR

Gelişmiş ülkelerin geliştirmekte olan ülkelere hammadde yoluyla bağlı olmaları nedeniyle, Güney yarımküredeki gelişen ülkeler politik güçlerini artırmaya ve hammadde kartellerini etkin bir silâh olarak kullanmaya başladılar. OPEC'in 1973 de gücünü göstermesinden sonra tek başına başarı sağlamayan diğer üretici ülkelerin birleşerek güç kazanmaları Ku-

zey yarımküredeki sanayileşmiş ülkeleri kaygılandırmaktadır.

Son iki yıl içinde 3. Dünya ülkelerinin birbirlerine altı yeni kar-tele bağlanmaları ile toplam kartellerin sayısı bir düzineye ulaşmıştır. Fakat bu kartellerin hiç birinin OPEC kadar etkili olacağı sanılmamaktadır. Bunun bir nedeni, dünyanın bilinen hammadde ye-

taklarının çoğunun gelişmiş ülkelerde bulunması ve gelişen ülkeler grubunun kritik hammaddeler üzerinde gerçek bir tekel kuramayışdır. Diğer nedeni de; gelişen ülkeler bir malın üretim ve ihraca tında güç kazanmaya başladıkları zaman, politik kavgalar ve üreticilerin dış baskılar karşısındaki zayıflığı kartelin gücünü kemirmektedir. Fakat bütün bu mahzurlara rağmen 3. Dünya ülkeleri kartellerini oluşturmaya devam etmektedirler.

Başlıca kritik hammaddelere göre yeni kartellerin durumu aşağıda kısaca açıklanmıştır.

Boksit

Dünya boksit ve alümina ihracatının % 75'i altı gelişen ülke (Guiana, Guyana, Jamaika, Sierra Leone, Surinam, Yugoslavya) ve Avustralyanın kontrolü altındadır. Sadece Jamaika ihracatın % 30 u na sahiptir.

Dünya piyasalarına OPEC gibi hükmedecek diğer bir kartelin IBA (Uluslararası Boksit Birliği) olması beklenmektedir. IBA üyesi memleketler kendi topraklarını işleyen yabancı şirketlere ağır vergiler yükleyerek gelirlerini 7 misli arttırmışlardır. Fakat boksitin avantaj bakımından petrole ben-

zerliği bir noktada sona ermektedir. Çünkü boksitin esas hammaddesi olduğu alüminyumun bir seri ikame malları vardır ve nihayet yakın bir zamanda alüminyum boksitsiz killerden elde edilecektir.

Bakır

CIPEC'in (Uluslararası Bakır İhracatçıları Heyeti) dört üyesi Zaire, Zambia, Peru, Şili dünya bakır fiyatları üzerinde kuvvetli bir etki yapabilir. Fakat CIPEC'in en zayıf kartelerden biri olduğu unutulmamalıdır. Çünkü en büyük bakır üreticisi olan A.B.D. teşkilata dahil değildir ve dünya bakır üretiminin ancak % 20 si CIPEC'in kontrolü altındadır. Bundan başka kartel üyelerinin finansal zorluklar içinde olmaları ihracatı kısıtlayarak fiyatları yükseltmelerine engel olmaktadır. Halbuki OPEC'in en büyük avantajı bu imkanı kullanabilmesi olmuştur.

Kalay ve Kauçuk

Uluslararası Kalay Anlaşması-na dayalı kartelin üyeleri kalay fiyatlarını yükseltmede CIPEC'den daha başarılı olmuşlardır. Dünya kalay üretiminin % 80 nine sahip Bolivya, Endonezya, Malezya ve Tayland ihracatlarını % 20 kadar kısararak fiyatları 1973 den beri % 50 kadar arttırdılar. Bununla beraber ikame malların mevcudiyeti

kalay kartelinin de başarısını sı-
nırlayacaktır.

Kauçuku üreticileri de aynı
problemlerle karşı karşıyadır. Kau-
çuk Üreten Ülkeler Birliğinin altı
üyesi (Malezya, Endonezya, Tay-
land, Singapur, Sri Lanka, Güney
Vietnam) toplam ihracatın % 90
nını kontrol etmektedir. Fakat dün-
ya ülkelerinde sentetiğe dönüş e-
ğilimi kartelin tekel gücünü bal-
talayabilir.

Kahve

Kahve, petrolden sonra dün-
yada en geniş çapta ticareti ya-
pılan hammaddedir. Kahve ihraca-
tına hükmeden Afrika ve Güney
Amerikadaki az gelişmiş ülkeler
başarılı bir kartel adayı olarak gö-
rölmektedirler. Fakat en büyük
kahve üreticisi olan Brezilya şimdi-
ye kadar karteğe etkili bir şekilde

öncülük etmemiştir. Bu yıl kahve
yetiştiren ülkeler, üretimin % 20
sini elerinde tutarak fiatları yük-
seltmeye karar verdiler. Venezue-
la'da milyonalrca dolar ile kahve
stoklarının finansmanına katkıda
bulundu. Fakat dünya talebindeki
düşme nedeniyle kahve kartelinin
zayıf düşeceği satılmaktadır.

Kakao ve diğer gıda maddele-
ri kartelleri de benzer problemler-
le karşı karşıyadır. Örneğin Muz
İhracatçıları Birliği fiatları çok yük-
sek seviyelere çıkarırsa alıcılar di-
ğer meyvaları satın alacaklardır.
Gıda maddelerindeki bu kartelleş-
me eğilimleri yanında buğday ve
benzeri birçok maddenin karteller
halinde tekelleşme tehlikesi yok-
tur. Çünkü sanayileşmiş ülkeler
bu maddelerin ihracatında çok güç-
lü durumdadır ve piyasayı ellerin-
de tutmaktadırlar.

II. İKTİSATÇILAR HAFTASI

1-6 ARALIK 1975 TARİHİNDEDİR

ÜYELERE DUYURUR, YARDIM VE
İLGİLERİNİ BEKLERİZ

klima cihazı alacaksınız...

1

montajını kim yapacak?

Klima cihazı montajında uyulması şart olan hususlar vardır. Herkes bunu uygulamaz. Montaj hatalı olursa, cihazınız size huzur yerine dert verir. Arçelik klima cihazı burada avantajlıdır. Çünkü Arçelik'in ehliyetli teknisyenleri tarafından takılır.

2

mevcut tesisatta çalışabiliyor mu?

Bazı klima cihazları trifaze cereyanla çalışır. Bu, her binada yoktur. İlâve tesisat yaptırmak ilk yatırım masraflarınızın artmasına neden olur. İşletme masrafları yükselir. Oysa Arçelik'te böyle bir sorun yoktur. Normal cereyanla çalışır, ekonomiktir.

3

fiyatı uygun mu?

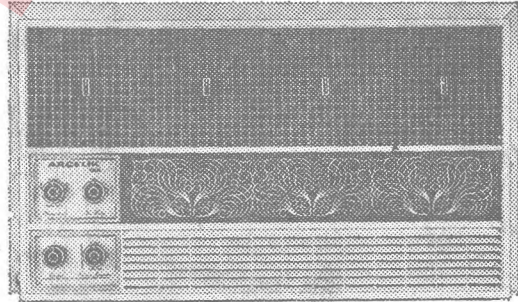
Piyasadaki klima cihazlarına şöyle bir bakın, fiyatların Arçelik'e nazaran ne kadar yüksek olduğunu göreceksiniz. Arçelik, hem ucuzdur, hem de ödeme yönünden son derece avantajlıdır.

4

servisi,garantisi var mı?

Bir klima cihazının belirli zamanlarda bakımdan geçmesi gerekir. Eğer bakım servisi yoksa, rahatınız da olmayacak demektir. Arçelik klima cihazı bu yönden de avantajlıdır. 5 yıllık garantisiyle size sunulan bu cihazın bakımını - gerekirse onarımını - güçlü Arçelik servisi gerçekleştirir. Sizi ortada bırakmaz.

Bizden hatırlatması...

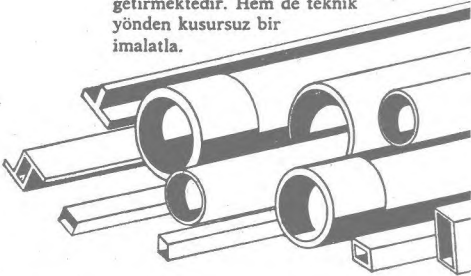

ARÇELİK klima cihazı
MİLYONLUK TECRÜBE

Sanayide ve İnsaatta, Borusan sizinle!

Bütün teşebbüslerinizin güvenilir bir desteğe ihtiyacı vardır. İşte istifadenize sunduğumuz Borusan çeşitleri size bu imkânı getirmektedir. Hem de teknik yönden kusursuz bir imalatla.

Başlıca çeşitlerimiz :

- Su ve gaz boruları
- Sanayi boruları (Mobilya ve ekzoz borusu)
- Profil borular
- Kalın etli profiller
- Pencere profilleri
- Paslanmaz çelik borular
- Ambalaj çemberi
- DKP bant

BORUSAN

Teknikte gerçek aşama

ARSLAN

tek

veya

BLOK

•yapı

• ateş tuğlası

ateş harçları

izolasyon tuğlası

EYÜP — İSTANBUL

Feb. 23 22 10

Mz. 44 30 40

st

“ev”limisiniz?

Güzel dekore edilmiş, sizi mesut eden, sıcak bir eve mi sahipsiniz? O halde, evinizi kışın karından, ilkbaharın rüzgârından, yazın güneşinden, sonbaharın yağmurundan, koruyunuz. Bu koruma işini CBS Akrolit Dış Cephe Kaplama Boyası en mükemmel şekilde yerine getirecektir. CBS Akrolit Saf Akrilik Dış Cephe Kaplama Boyası evinizin dış cephesini bir zırh gibi sarıp dış tesirlerden korur.

Üstelik birbirinden cana yakın renkleriyle evinizin dış görünüşüne göz alıcı bir güzellik getirir.

ÇBS dev Alman Kimya kompleksi BASF (Badische Anilin und Soda Fabrik A.G.)'ın özel formülleriyle Türkiye'de ÇBS Boya-Kimya fabrikalarında imal olunmaktadır.

Evinizi CBS Akrolit sarsın.

Eviniz kara, yağmura, güneşe, rüzgâra karşı yıllarca korunsun.

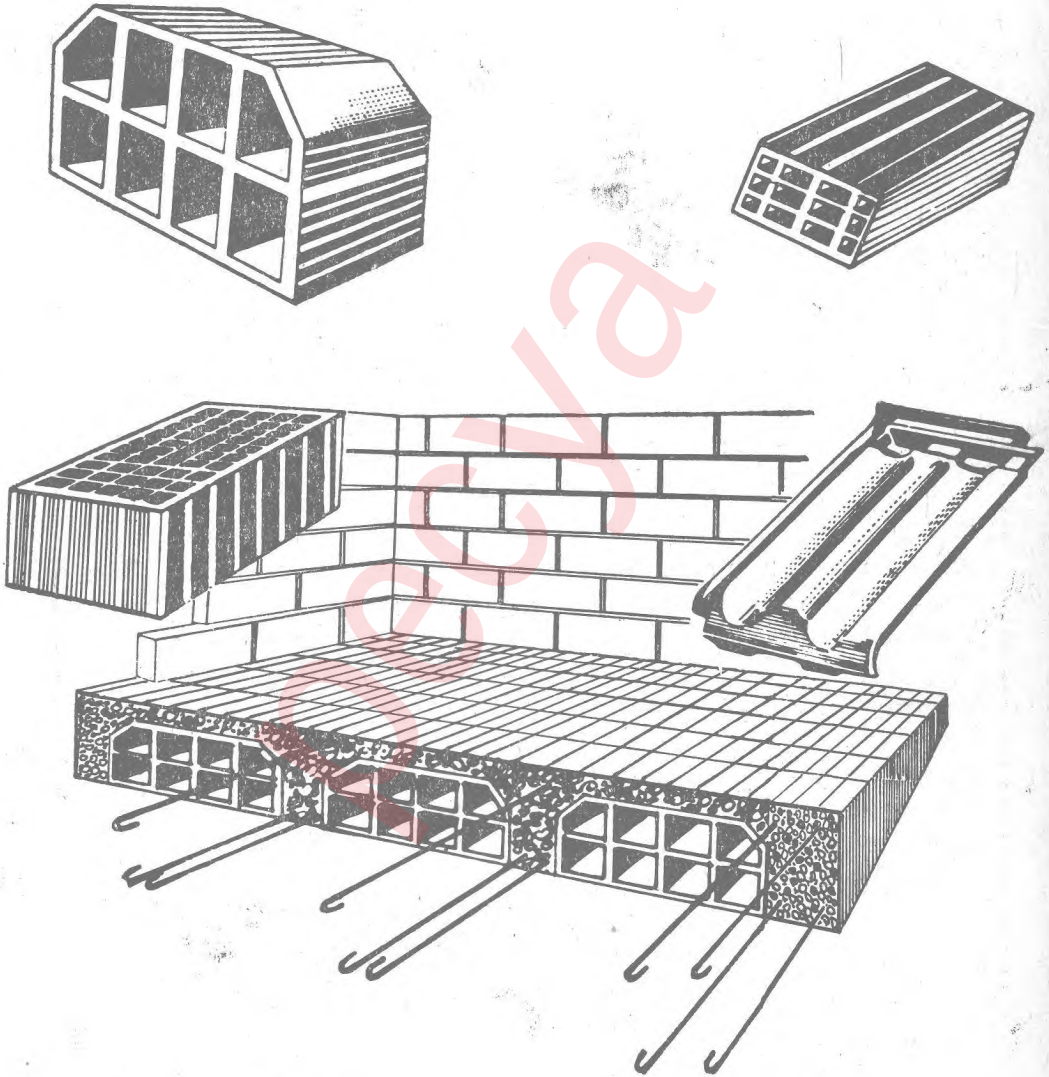

CBS Akrolit®
dış cephe kaplama boyası

ÇBS BOYA-KİMYA SANAYİ ve TİCARETİ A.Ş.
Karaköy Kardeşim Sok. 44/3 İstanbul Tel: 49 67 10

TUĞLA-KİREMİT ve ASMOLEN FABRİKALARI

KADIKÖY SATIŞ BÜROSU

Mühürdar Fuat Bey Sokak Talas İş Hanı kat 1
Kadıköy-İstanbul Tel.36 13 42- 36 48 98

İSTANBUL SATIŞ BÜROSU

Meclisi Mebusan Cad. Arhan Salıpazarı-İstanbul
Tel. 45 50 00

Harbiyedeki YAPI ENDÜSTRİ MERKEZİ'nde bulunan standımızın görülmesini rica ederiz.

trakya iplik sanayi a.ş.

Çağdaş tekstil teknolojisinin üstün vasıflı makine ve teçhizatıyla kurulu 27144 iğlik pamuk ipliği fabrikamızda imâl etmekte olduğumuz karde ve penye olmak üzere muhtelif numaralarda dokuma ve trikotaj ipliklerimiz, dahili müşterilerimizin yanı sıra dış ülkelerdeki müşterilerimiz tarafından tercih edilmektedir. Türk pamuğunun kalitesi ve Türk işçisi ile teknisyeninin emeğinin mahsulü olan mamüllerimizin rekabetli Avrupa pazarlarında tercih edilmesinden

GURUR DUYUYORUZ

Fabrikamız haziran 1974 ayından başlayarak perderpey tecrübe çalışmasına geçmiş ve aralık ayında normal işletmeye başlamıştır. Aralık ayında başlayan ihracatımız hızla gelişmiş, çok kısa bir sürede Batı Almanya, İngiltere, İtalya, Fransa, Belçika, Hollanda ve Kıbrıslı müşterilerimiz tarafından takdir görmüş,

trakya iplik «USTERIZED»

ısrarla istenilen kalite durumuna erişmiştir. Ülkemiz tekstil sanayinin bir temsilcisi olarak

GURUR DUYUYORUZ

Gerek dahilî ve gerekse haricî müşterilerimizin büyük teveccühlerinin devamını sağlamak amacıyla, idarecilerimiz teknik personelimiz ve işçilerimiz DAHA ÜSTÜN KALİTE üretimi parolası ile çalışmaktadır. Elektronik cihazlarla mücehhez laboratuvarımız kalitemizin garantisidir.

Bilhassa dahili müşterilerimiz tarafından -harice ihracat yapan iç çamaşırı imalâtçıları- ısrarla aranılan ve tercih edilen 20/1 ve 30/1 KARDE TRİKOTAJ ile 30/1, 36/1 ve 40/1 PENYE iplik çeşitlerimizde müşterilerimizin siparişlerini acilen karşılamaya gayret ediyoruz. Mamüllerimize göstermiş oldukları büyük alâka dolayısıyla bütün müşterilerimize teşekkürü bir borç biliriz.

ADRESİMİZ :

Sirkeci, Ankara Cad. Dervişoğlu Sok. No: 2 Kuşçulu Han
Kat 6, Tel: 22 47 60 - 26 24 53 Sultanhamam, Mahmutpaşa
Cad. Büyük Çorapçı Han No: 13 Tel: 22 35 66 Telgraf:
TRİPSAN - İSTANBUL

★ İplik makinelerimiz komple İsviçre RIETER olup, otomatik SCHWEITER bobin makinalarımız USTER elektronik temizleyicilidir.

**Sevgili
İktisatçılar...**

**Dergiye ilân
veriniz,**

*

**Dergiye ilân
bulunuz,**

*

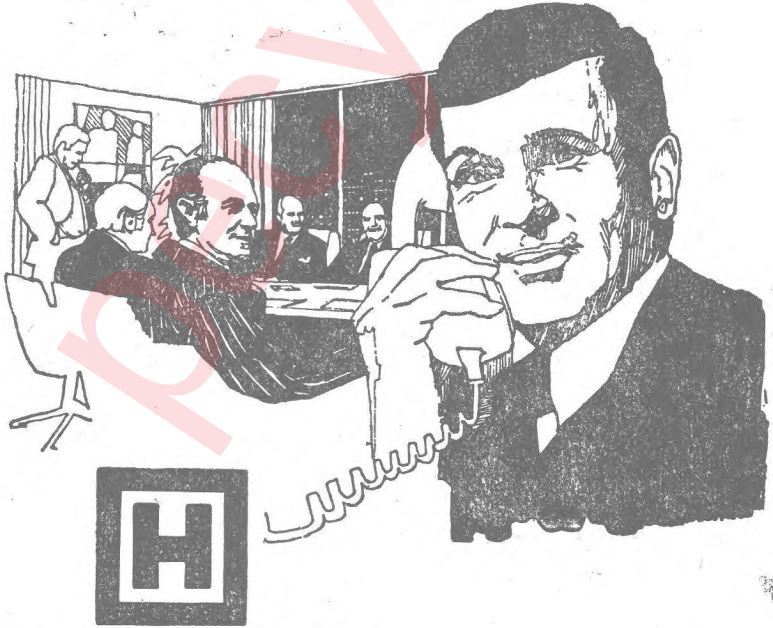
**Zira du eser
sizinbir ..!**

**Dergimizi
Yaşatmak için
Lütfen
Yazı Gönderiniz
ve
ilân Teminine
Çalışınız.**

**İKTİSAT
DERGİSİ**

zamanınız pahalı mı?

TÜRKİYE HALK BANKASI,
küçük tasarruflarınız kadar,
zamanınızın'da çok değerli olduğu
çağımız yaşantısında,
süratli hizmeti gaye edinerek
modern bankacılık uygulaması
ile daima hizmetinizdedir.

TÜRKİYE HALK BANKASI
halkın bankasıdır

T.C. ZİRAAT BANKASI

(Basın İlan)